

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

Komunitní zahrady

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autorka diplomové práce: Bc. Marie Tsivosová
Vedoucí diplomové práce: RNDr. Oldřich Vacek, CSc.

2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Komunitní zahrady vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

V Praze dne: 31. 3. 2015

Bc. Marie Tsivosová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi byli nápomocni při tvorbě práce.

Především za informace a odborné vedení děkuji panu RNDr. Oldřichu Vackovi, CSc.

Za cenné poznámky můj dík patří také paní Mgr. et Mgr. Aleně Géblové.

Abstrakt

Tématem diplomové práce Komunitní zahrady je zachycení narůstajícího trendu městských komunitních zahrad, které mají potenciál být zásadní součástí městského zahradničení. Vychází z vývoje městského zahradničení v zahraničí, shrnuje důvody jeho formování, opírá se o příklady nově založených mobilních komunitních zahrad v Praze, vytyčuje společné rysy městského zahradničení a hlavně předkládá jeho benefity.

V diplomové práci jsou rozvedeny některé možnosti, které s komunitním zahradničením přichází – zachování starých domácích odrůd, možnost obyvatele města účastnit se aktivně na tvorbě veřejného prostoru, podpora lokálních zemědělců a navázání na tradici zahrádkářských kolonií v nové formě.

Význam diplomové práce spočívá v předložení všech dostupných informací o způsobech založení komunitní zahrady tak, aby byla funkční. V současné době zatím neexistuje česky psaná publikace, která by se věnovala jen tomuto fenoménu. Je to hlavně z toho důvodu, že se jedná o začínající zahradnický směr. Autoři se o komunitních zahradách zmiňují jen mezi řádky, případně mu vyhrazení odstavec či kapitola v širě pojatém textu. U čtenáře mohou rozdílné přístupy k tématu možná vyvolat i zmatek, neboť se často objevují ve zcela nečekaném kontextu. Důvodem je různorodost a tenká hranice mezi novými zahradnickými urbánními styly.

Cílem diplomové práce bylo přiblížit tyto různorodé směry, zhodnotit je a přednést metodiku zakládání komunitních zahrad.

Druhou část tvoří návrh projektu komunitní zahrady v Praze 16.

Klíčová slova: komunitní zahrada, Praha 16, městský prostor, sociální vztahy

Abstract

The thesis topic “Community gardens” is to capture the growing trend of urban community gardens, which have the potential to be an essential component of urban gardening. Based on the development of urban gardening abroad, summarizes the reasons for its formation, it relies on examples of newly established mobile community gardens in Prague, sets out the common features of urban gardening and mainly presents its benefits.

In this thesis are discussed some options which comes with community gardening - the preservation of old domestic varieties, the opportunity to participate actively in the public space for city residents, support of local farmers and building new form of gardening on the tradition of allotments.

The importance of this thesis lies in the presentation of all available information about the community gardens, so that they are functional. Currently there is no Czech written book that would be devoted only to this phenomenon. It is mainly for the reason that this kind of horticultural direction just started. The authors of urban gardening mention community gardens only between the lines, or they are writing a paragraph or a chapter in width conceived text. Different approaches to the issue may also cause confusion, as they often appear in a totally unexpected context. The reason is the diversity and the thin line between the new urban gardening styles.

The aim of this thesis was to bring these disparate directions, evaluate them and present a methodology of creating a community garden. The second part contains project design of a community garden in Prague 16.

Keywords: community garden, Prague 16, urban space, social relations

Obsah

Prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Abstrakt.....	4
Abstract.....	5
1. Úvod.....	8
2. Cíl práce.....	9
3. Literární rešerše	10
3.1. Nový životní styl a přístupy k přírodě.....	10
3.2. Společné rysy urban gardeningu	12
3.3. Nové směry zahradnictví v městských sídlech	14
3.3.1. Interkulturní komunitní zahrady	15
3.3.2. Mobilní komunitní zahrady	16
3.4. Přínos komunitních zahrad.....	18
3.5. Produktivní město	21
3.6. Komunitní farmářství	24
3.7. Staré odrůdy	26
3.8. Zahrádkářství.....	29
3.9. Zakládání komunitních zahrad	33
3.10. Metodika: založení komunitní zahrady	38
3.10.1. Pronájem pozemků	40
3.10.2. Financování	40
3.10.3. Ochrana zahrady	41
3.10.4. Činnosti v zahradách	41
3.10.5. Pěstované druhy.....	42
3.10.6. Půda	43
3.10.7. Zpracování půdy	44
3.10.8. Používání pesticidů.....	45
3.10.9. Používání hnojiv	45
3.10.10. Podpora užitečných a vzácných organismů.....	46

4. Projekt	48
4.1. Úvod k projektu.....	48
4.2. Současný stav	48
4.2.1. Základní údaje o pozemku.....	48
4.2.2. Širší vztahy	49
4.2.3. Přírodní podmínky	50
4.2.4. Inventarizace současné zeleně	53
4.2.5. Komentovaná fotodokumentace	55
4.3. Návrhová část.....	58
4.3.1. Idea návrhu, půdorysné řešení návrhu	58
4.3.2. Zonace	59
4.3.3. Vegetační prvky.....	60
4.6.4. Vizualizace	62
5. Diskuze	65
6. Závěr	67
7. Seznam použitých zdrojů.....	68
7.1. Monografické publikace.....	68
7.2. Články v seriálových publikacích	70
7.3. Internetové zdroje.....	72
7.4. Ostatní	74
8. Seznam příloh	75
8.1. Obrázky	75
8.2. Tabulky.....	75
8.3. Vizualizace	75
8.4. Mapové přílohy (zvlášť).....	75

1. Úvod

Pominula doba, kdy byl veřejnou zelení města pouze park. Obyvatelé měst už nechtějí být pasivními uživateli zeleně. Veřejná zeleň není jen estetickou záležitostí, ale získává funkce, které zmenšují propast mezi obyvateli sídel a městskou zelení. V sídlech vzniká zeleň, kterou nelze přesně zařadit do soustavy zeleně, tak jak ji známe. Parky, menší parková úprava, zeleň obytné zástavby, městského parteru, zvláštního určení, zeleň sportovních areálů a průmyslové zástavby, rodinné zahrady. Kam zařadit guerilla gardening? Kam patří komunitní zahrady? A co teprve multikulturalismem vzniklé interkulturní zahrady? Pro nás nové zahradnické směry, které mají tradici v zahraničí stejnou jako naše zahrádkářské kolonie, se pomalu dostávají i do našich sídel. Proč můžeme očekávat jejich rozšíření v ČR, jaké přinášejí benefity, jak se zakládají, je mimo jiné náplní této diplomové práce, která na závěr představí příklad správně navržené komunitní zahrady, podle zásad představených v práci.

2. Cíl práce

Cílem diplomové práce je shrnutí vývoje komunitních zahrad a jejich příklady, vytyčení společných rysů, nástin možného vývoje tohoto směru v budoucnosti a možnosti zakládání komunitních zahrad s návrhem komunitní zahrady v území Prahy 16.

3. Literární rešerše

3.1. Nový životní styl a přístupy k přírodě

Není přece žádným překvapením, že betonové uspěchané město s všudypřítomným prachem a špatným vzduchem volá po protikladu čisté přírody, městu tolik vzdálené. Zahrady a parky zaujímaly v historii měst vždy důležité místo, ale s rozvojem techniky a s průmyslovou revolucí, dostala městská zeleň ještě důležitější funkce. Městská zeleň přímo působí na psychický a fyzický stav obyvatel. Vegetační úpravy mají mikroklimatický význam, hygienickou hodnotu, slouží k rekreaci, mají kulturní, estetickou a reprezentační funkci. S novými zahradnickými směry roste hospodářský i politický význam (Hurych, 2011).

Industrializace měst měla za následek velkou proměnu měst, životního prostředí, ale i skladby obyvatel a jejich ekonomických možností. Je možné vysledovat dva kořeny zahrádkářství v Německu a Francii. V Německu vzniklo mnoho zahrádek v reakci na zhoršující se životní prostředí a zdravotní stav obyvatel. Ve Francii církevní charity rozdělily pozemky a daly je k dispozici chudíně a dělnickým vrstvám k pěstování vlastní zeleniny a ovoce, tím prokázaly charitativní a sociální uvědomělost, potraviny vypěstované na těchto pozemcích zachránili rodiny od hladovění a značně zlepšily jejich sociální situaci (Rozšafná, 2013).

Nové zahradnické tendence staví na boomu ekologického zemědělství, bio výroby, permakultury, environmentalistického uvědomění. Cílem se stalo přiblížení k civilizaci, která je soběstačná z hlediska surovin a energie a využívá její obnovitelné zdroje. Myšlenka udržitelného rozvoje zasahuje do všech možných oborů, sociálního, environmentálního i ekonomického. S rozmachem zdravého životního stylu, který přinesl nové způsoby stravování jako RAW, paleo, veganství, frutariánství, je poptávka po zdravých plodech země větší než dříve. Je otázkou, zda takové chování není jen módním hitem, který pomine stejně rychle, jako přišel, v současné době ale poptávka v evropských zemích stoupá. Změna se netýká jen stravování, recyklace poskočila na Zero waste home, neúnosné spotřební chování vyústilo v minimalistický životní styl, na protest obřím monokulturním koncernům je využíváno lokální produkce (Kikalová, 2013).

Všechny tyto okolnosti, které zdánlivě s novým zahradnictvím nemají nic společného, jsou tím odrazovým můstkem, které obyvatele měst přivádí k potřebě pěstování zeleně. Důvodů přitom může být tolik jako samotných pěstitelů. Vyprodukovat vlastní potraviny, účastnit se veřejného prostoru, módnost zahradničení, společenský protest, potřeba pocitu sounáležitosti s přírodou, odpovědné nakládání s přírodními zdroji, zahradničení jako zábava, společenská činnost. Zahrady plné pěstování a kutilství přispívají ke koloritu měst.

O skeptiky samozřejmě není nouze. Mluvčí korporací jako Big Farming a Big Food se posmívá městským estétům a utopickým zemědělcům, jejichž výměra k obdělávání je tak malá, že jim mohou těžko konkurovat. Ale s miliardou hladovějících lidí, druhou miliardou podvyživených a další miliardou obézní populace, přestává mít konvenční a průmyslové zemědělství právo se vyvyšovat nad ostatní.

Městská produkce potravin možná nedokáže nakrmit hladový svět, ale může nakrmit ducha a ukojit hlad po přírodě a lidských vztazích. A jak svět den ze dne dokáže s menší jistotou zajistit pro všechny lidi potraviny, stává se pěstování plodin na netradičních místech nezbytností. V roce 2050 bude potřeba nakrmit devět miliard lidí. Městské zemědělství může být přinejmenším bráno jako pojistka se skromnými ročními benefity v podobě určitého procenta celkové produkce potravin (Hanson, 2012).

Lucie Lankašová (2013), shrnuje historii komunitních zahrad: *„V USA se městské zahradničení se rozvinulo v roce 1934 v době hospodářské krize, 23 000 000 osob v té době zahradničilo na městských pozemcích. Ve Velké Británii se tento trend rozšířil během druhé světové války a reagoval na nedostatek kvalitní potravin. Jako významnou inspiraci pro rozvoj městského zahradničení bývá uváděna Kuba, kde po roce 1990 začínají fungovat tzv. organopónicos, městské zahrady, které podporují samozásobitelství a významně se podílejí na prevenci hladovění až do dnes (tzv. Organopónicos). Na území hlavního města Prahy v 19. století fungovaly zahrady, které se zaměřovaly především na produkci potravin, jednalo se o tzv. zásobní zahrady, např. Rajská zahrada na Vinohradech nebo dodnes fungující polnosti psychiatrické léčebny v Bohnicích. Od roku 1944 funguje také Český svaz zahrádkářů. Podle některých odborníků navazuje novodobé městské pěstitelství právě na tradici záhradkářských kolonií, které začaly na konci 19. století vznikat na tehdejších okrajích města. Jejich cílem bylo především zajištění vlastního zdroje ovoce a zeleniny a tuto funkci si částečně drží do dnes, i přesto, že i zde vznikají svébytná společenství zahrádkářů.“*

3.2. Společné rysy urban gardeningu

Před podrobným zkoumáním nových forem zahrad je důležité si uvědomit a vždy mít na mysli omezení městského prostoru, především nedostatek místa. Zahradničení ve městech nám nikdy nepřinese dostatečné množství potravin. Když bude řeč o samozásobitelství, rozumí se pěstování potravin pro omezený počet lidí na určitou dobu. Malé městské zahrádky nemají za cíl konkurovat velkým zemědělským plochám. Malé prostory vybízejí k reformě vesnického typu zahrad, nutnost vystačit si s omezeným místem přináší nové koncepty, využití letitých zkušeností jiným způsobem se projeví novými originálními formami. Základním rysem komunitních zahrad je kultivace vztahů místní komunity, produkce a pěstování potravin je často prostředkem k socializaci zahradníků a rozvoji vztahů na místní úrovni.

Kromě specifické velikosti obdělávaného pozemku lze pozorovat v novém způsobu zahradničení i jiné znaky. Přes různorodost každého projektu mají zahrady společné rysy.

Otevřenost je nejdůležitějším znakem. Rostliny se nepěstují skrytě za vysokým plotem na soukromém pozemku. Pokud je pozemek oplocený s omezeným přístupem, stále platí, že vnější pozorovatel a návštěvník má možnost otevřeně komunikovat se zahradou. Uzavřená, skrytá a nedostupná místa neumožňují uživateli podělit se s veřejností o radost a výsledky z pěstování.

Nové zahrady se diferencují od tradičního způsobu zahradničení nestálostí. Projektuje-li zahradní architekt zahradu, tvoří ji pro budoucí generace. Její vývoj je potřeba naplánovat desítky let dopředu, a pokud je i po takové době zachována zamýšlená funkčnost, dá se hovořit o zdařilém projektu. Nové zahradničení je rychlé, obsadí nevyužívané místo během jednoho dopoledne a stejně rychle může zase zmizet. Uspěchanost města a jeho věčné proměny zasahují do trvanlivosti zahradnických projektů. Neustálé tlačení investorů do budování sídelních struktur zajišťuje nestabilní podmínky. Kde se ještě nedávno nacházel prázdný úhor nebo proluka mezi domy, můžeme brzy očekávat administrativní budovy nebo obchodní centra, zatímco na dříve rušných místech se dnes rozkládají nevyužívaná místa, dnes označovaná jako brownfieldy. Flexibilita budování netradičních zahrad zajišťuje, že i přes pomíjivost městských konstrukcí, se pro ně najde vždy místo. Jednou z verzí jsou provizorní zahrady a mobilní zahrady.

Nároky zahrad se odvíjejí od pěstovaných plodin, stanovišť a od zkušeností uživatele. V městských zahradách se dají pěstovat okrasné květiny, ale častěji jsou zahrádky využívány k produkci zeleniny, bylinek, ovoce a semínek. Častým rysem urban gardeningu je pěstování jedlých rostlin, které nejsou v maloobchodní síti běžně k dostání.

Dostupnost zahrady je dalším velmi důležitým znakem. Dala by se také označit jako vzdálenost, kterou zahradník musí každý den ke své zahrádce ujít. Produkční zahrada potřebuje neustálou péči. Komunitní zahrady fungují na principu společné pomoci, a když se o rostliny po určitou dobu pěstitel nemůže postarat, ví, že o ně ostatní zahradníci budou pečovat jako o vlastní. Vzdálenost zahrady od bydliště či pracoviště zahradníka by měla být v dochozí vzdálenosti, aby na ní dokázal přijít aspoň jednou denně. Obecně platí, že by obdělávané místo nemělo být vzdáleno více, než 20 minut pěší chůze. Ale záleží na individuálním uživateli, jeho fyzické formě, stáří, množství času a možnosti dopravit se na místo i jinak než pěšky (blízkost zastávky MHD je tedy vítána).

Samotný uživatel komunitní zahrady je pak tím nejméně čitelným prvkem. Nemusí se totiž vždy jednat o pravého zahradníka. Pojetí nového systému je natolik přívětivé a dobrodružné, že je pěstitel oproštěn od strachu z nedostatku zkušeností. Ty totiž nahrazují jeho sociální dovednosti. Setkávání, komunikace, kreativita, učení a sdílení jsou alfou a omegou komunitního zahradničení. U starších zahrádkářů hlavně z českých zahrádkářských osad panuje představa zahrádkaření produkčního, kdy je pěstování ovoce a zeleniny podloženo důkladnou až odbornou znalostí o plodinách, rostlinách a procesech na zahradě. Odbornost je jistě vítána, ale její absence nesmí způsobovat strach z nezdaru. Činnost uživatelů komunitní zahrady znamená hlavně společnou odpovědnost za celý proces.

Zahrada vytváří hodnoty a nese v sobě symboly. Má stabilizující a sociální funkce. Zahrady mění tvář města a město rozhoduje o míře těchto změn. Každá městská část je jiná a stejně jako ji ovlivňuje činnost zahradníků, tak ona přímo působí na existenci a rozvoj zahrad. Je město nové vegetaci nakloněno, toleruje ji nebo rovnou zakazuje? Referenti zeleně mohou popptávce vyjít vstříc vytyčením speciální plochy pro tyto účely, městská rada může o spolupráci požádat soukromé firmy nebo sdružení. Spolupráce a harmonický vztah mezi městskou částí a potencionálními pěstiteli není, ale v mnoha případech úplně možný a tak vzniká městské zahradničení s puncem rebelství.

3.3. Nové směry zahradnictví v městských sídlech

Lze jednotlivé formy zahrad vůbec odlišit a každou zařadit do určité kategorie systému? Nadřazeným pojmem je v našem případě urban gardening, který by se dal volně přeložit jako městské zahradničení. Běžně si pod tímto pojmem představíme soukromé zahrady kolem domů. Ty jsou neoddělitelnou a velmi důležitou součástí městských zahrad, tvořící jejich tradiční stabilní složku. V zemích, jako například v Polsku nebo ve Velké Británii existují zahradní města, ve kterých díky možnosti vlastnit soukromou zahradu není taková poptávka po nových zahradnických stylech.

Podle organizace nové – dynamické složky zahrad rozlišujeme následující typy. Měřítkem je míra spoluúčasti pěstitelů při péči o vegetaci a rozdělení vlastnických poměrů. Spolupráce je společná komunitním zahradám. Běžným typem komunitních zahrad jsou zahrady založené sousedskou nebo občanskou iniciativou, kdy každý uživatel vlastní určitý podíl zahrady. Pokud zahradník nechce být spoluvlastníkem, může občanskému sdružení přispívat nebo si prostor pronajímat. Najímat lze zahrady založené společnostmi, sdružením anebo městem. V současné době jsou nejčastějším typem společných zahrad v České republice ukázkové zahrady určené pro výuku. Často leží na školních pozemcích nebo pozemcích náležících ústavům. Rozlišují se zahrady, kde je povolena přímá konzumace zahradních plodů a vměšování se do chodu zahrady, a zahrady čistě ukázkové určené k pozorování.

Prokázalo se, že komunitní zahrady ve školách plní výchovné cíle. Společné zahrady, které se nacházejí v blízkosti klinik, domovů důchodců, a středisek pro postižené mají cíle terapeutické. Ještě lepší účinek na fyzický a psychický stav pacientů a seniorů má práce ve smíšeném kolektivu, ve kterém jsou zastoupeny různé věkové skupiny mužů a žen. Možnost uplatnit se ve společném projektu nabízí lidem se znevýhodněním a seniorům nezisková organizace Kokoza. Podpořila vytvoření KC Zahrady a iniciuje další městské komunitní zahrady a také projekty, které jsou zaměřeny na kompostování (Mudranicová, 2014).

Jednou z možností, která je vhodná hlavně pro začátečníky, je vyhledat projekt, kdy profesionálové připraví půdu a zasadí do ní předpěstované sazenice. Za sezónní poplatek jí potom přebere zahradník, který se o zahrádku stará a sklídí úrodu. Zahrádku potom firma či organizace uvede zpět do původního stavu. Na takových místech se nedají pěstovat ovocné stromy a víceleté rostliny, tento znak lze najít u mnoha městských zahradních projektů.

Nápad zahrad pro samosklizeň pochází z Rakouska, kde platí uživatel 50–150 euro za sezonu, náklady se však zahradníkovi vrátí vypěstovanou zeleninou (Rasper, 2014).

3.3.1. Interkulturní komunitní zahrady

Mezi komunitní zahrady se řadí interkulturní zahrada, která je výborným prostředkem začlenění národnostních menšin do většinové společnosti. Taková zahrada umožňuje překlenout překážky v komunikaci, odstraňuje předsudky a přináší kulturu integrované národnosti. Pěstováním druhů domácích v původní domovině, se migranti necítí v místě svého nového bydliště již tolik cize. Naopak, nové druhy, které místní obyvatelé ještě neznají, dávají často podnět k rozhovorům s místními zahrádkáři, což pozitivně ovlivňuje občanské soužití a integraci jiných národnostních skupin obyvatelstva, která je v dnešní době tolik žádoucí (Sokolíčková, 2014).

V porovnání s ostatními evropskými státy se Česká republika vyznačuje nízkými počty žadatelů o mezinárodní ochranu.¹

Jarmila Marešová (2015): „*České republice se od jejího vstupu do EU v roce 2004 vyhnuly výraznější migrační vlny ze zemí válečných konfliktů. Současnou zvýšenou migrací syrských uprchlíků je zasažena pouze okrajově. Během desetiletého období, 2004-2013, se počty žadatelů o mezinárodní ochranu přicházející do České republiky kontinuálně snižovaly. Od roku 2011 byl již meziroční pokles pouze mírný. V pořadí zdrojových zemí, odkud žadatelé o mezinárodní ochranu nejvíce přicházeli, dominovala po celou dobu Ukrajina. Mezi dalšími významnými zdrojovými zeměmi se během celého sledované období objevovalo rovněž Rusko, Vietnam a Bělorusko.*“

---

¹ Jarmila Marešová (2015) uvádí: „*Podmínky vstupu a pobytu cizince, který projeví úmysl požádat ČR o mezinárodní ochranu na jejím území, a pobyt azylanta nebo osoby požívající doplňkové ochrany v ČR upravuje zákon 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.*

Žadatelem o udělení mezinárodní ochrany se rozumí cizinec, který požádal Českou republiku o mezinárodní ochranu nebo cizinec, který podal žádost o udělení mezinárodní ochrany v jiném členském státě Evropské unie, je-li Česká republika příslušná k jejímu posuzování.

Azylantem se rozumí cizinec, kterému byl podle výše uvedeného zákona udělen azyl, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu.

Osobou požívající doplňkové ochrany se rozumí cizinec, který nesplňuje důvody pro udělení azylu podle výše uvedeného zákona, ale byla mu udělena doplňková ochrana, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení doplňkové ochrany.“

Jarmila Marešová (2015): „V rámci Unie byli vloni nejpočetnější skupinou žadatelů o mezinárodní ochranu Syřané (17 % z celkového počtu za 2. čtvrtletí 2014, následování občany Eriterie (9 %), Afghánstánu (5 %), Pákistánu (4 %) a Srbska (4 %). Nejvíce žadatelů z mimoevropských zemí směřovalo v uvedeném období do Německa (37 900, tj. 31 %). S odstupem následovaly Švédsko (18 925, tj. 16 %), Francie (15 375, tj. 13 %), Itálie (14 380, tj. 12 %) a Nizozemsko (8 335, tj. 7 %).“

Státní občanství	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ukrajina	1 599	988	571	293	321	203	115	152	174	146	515
Sýrie	4	22	20	31	36	45	16	23	68	69	108
Vietnam	386	208	124	100	108	63	44	46	54	49	64
Rusko	1 498	262	170	99	79	57	51	47	40	54	43
Kuba	5	8	20	94	19	11	17	20	15	39	42
Bělorusko	226	216	174	130	79	54	56	71	54	22	31
Arménie	73	53	51	37	28	20	16	11	22	42	28
Nigérie	50	78	96	69	39	41	32	18	12	22	26
Irák	37	47	80	49	27	11	5	9	5	11	22
Celkem	5 459	4 021	3 016	1 878	1 656	1 258	853	756	753	707	1 156

Tab. č. 1.: Vývoj počtu žadatelů o mezinárodní ochranu v ČR v letech 2004 až 2014 (nejpočetnější státní občanství)(Marešová, 2015)

3.3.2. Mobilní komunitní zahrady

V České republice se začínají rozjíždět projekty mobilních komunitních zahrad, kdy pěstitel nesází do záhonů, ale do pytlů a beden, přepravek a skříněk, které většinou leží na paletách či šterkovém podloží. Důvodem je snadnější přesun celého projektu v případě, že se město či vlastník, který pozemek pronajímá, rozhodne pro jeho jiné využití. Nepřipoutanost na kus půdy a možnost nomádských zahrad je pro tento druh městských zahrad příznačný. Přenosné zahradnictví využívá potenciál opuštěných míst ve městech, místo několika let okupování úhuru ruderální zelení než se začne stavět, se může půda použít k pěstování. Vysoké záhony mají navíc mnoho výhod. Zabraňují kontaktu s kontaminovanou půdou, mají ergonomickou pracovní výšku (pohodlí pro zahradníka), živiny ze substrátu se nevyplaví tak rychle a snadno

se připraví zemina pro konkrétní druhy, záhon se lépe zahřívá. Myši, hraboši a jiní škůdci, především slimáci, mají ztížený přístup k plodinám.

Typickou mobilní zahradou je projekt Prazelenina v pražských Holešovicích, který je realizován na malém holešovickém dvorku. Umožňuje milovníkům zahradničení pronajmout si na sezonu záhonek, na kterém si budou moci pěstovat své plodiny. Organizátorem projektu je architekt Matěj Petránek, který inspiraci v podobném projektu našel při své cestě po Finsku. K účelům komunitní zahrady posloužil soukromý pozemek ve formě nevyužívaného dvorku na rohu ulic Komunardů a Přístavní. Jeho rozloha činí 700 m², přičemž na jeho pětíně vzniklo parkoviště. Taková byla podmínka majitele pozemku. Povrch dvorku byl upraven těžkou technikou. Ještě před samotnou realizací měl autor přání vybudovat na místě sociální zázemí v podobě toalet a venkovního vodovodu, zahradní kavárnu a dětské hřiště. Nyní v rámci zahrady pro pěstitele i veřejnost funguje kavárna v maringotce, pískoviště, hřiště na pétanque či kubb a další občasný doprovodný program pro děti a dospělé. Ačkoli se tedy jedná o mobilní zahradu, neznamená to, že zahrada bude tvořena pouze partyzánskými pytlíky se zeminou. Pronájem jednoho čtverečního metru vychází na celou sezonu na 850 Kč, pěstitelé si většinou pronajímají metry dva. Cena zahrnuje plátěný vak naplněný zeminou stojící na dřevěné paletě, vodu na zálivku, volný vstup do dílny a na pořádané akce, možnost organizace vlastních akcí jako narozeninových oslav a zapůjčení hřišť a náradí. Sazenice a údržba záhonu je potom na zahradníkovi, stejně tak jako kompletace a podzimní destrukce vaku. Počet políček se blíží stovce. Komunita, která se tu schází, dokáže být pěkně bujará, a tak organizátoři musí řešit stížnosti obyvatel přiléhajících domů. Zatím se daří proti stížnostem na občasný hluk argumentovat vytvářením společenských a kulturních hodnot, které nové místo pro občanskou společnost vytvořilo (Kabátová, 2012).

S pozemkem pokrytým betonem pracovala další společnost, která vytvořila komunitní zahradu na Krejčárku. Iniciativa My s domem dětí a mládeže Ulita využili pozemek kolem jedné nepoužívané garáže, a tak vznikl projekt Ulitej záhon. Na rozdíl od uniformních pytlů Prazeleniny využívá projekt roztodivných nádob, od bedýnek po staré domácí skříňky. Jako všechny komunitní zahrady v Praze využívá pozemek nejen k zahradničení, ale i k pořádání workshopů a, kulturních akcí. Setkání pěstitelů pak zlepšují sousedské vztahy (red, čtk, 2013).

Posledním druhem městského zahradničení, který není přímo komunitní zahradou, ale svým charakterem je jí blízký, je zahradničení v partyzánském stylu. Jedná se o osazování betonových a asfaltových prostor zelení. Má základy v Americe, kde se vyvinulo v 70. letech 20. století. V extrémních případech by mohlo být pěstování na veřejných plochách zákonem označeno jako poškození cizí věci. Jelikož však bývá veřejností velmi kladně přijímáno, k takovým konfliktům nedochází (Tracey, 2007).

Tomáš Stejskal (2013) uvádí: *„Jedna z „guerillových“ bylinkových zahrádek se nicméně nachází hned vedle hospody U vystřeleného oka, kde si mohou Žižkováci natrhat čerstvou rukolu, mátu, oregano, a spoustu dalších bylinek.“*

3.4. Přínos komunitních zahrad

Komunitní zahrady přináší společnosti mnoho benefitů. Slouží jako místo setkávání, učení, spolupráce, experimentování. Vypěstované rostliny zahradníkům obohatí jídelníček, díky společnému hospodaření se podílí na utváření svého okolí. Pletí, zalévání, setí, pěstování pomáhají zahradníkovi uvědomit si životodárné procesy v přírodě, růst a proměny plodin ukazují přírodní procesy, díky kterým si lze lépe uvědomit střídání ročních období. Příroda je pro člověka přirozeným prostředím, od pravěku lidstvo chová úctu a touhu ke všemu živému. V městském prostoru člověk snadno ztratí lidské měřítko, díky rostlinám si ho však může znovu uvědomit, díky celému procesu zahradničení si lze udržet duševní rovnováhu a každodenním pohybem přispívat k dobré fyzické formě. Pěstování v komunitních zahradách slouží k zachování starých odrůd a šíření nových odrůd, pěstitelé ocení hodnotu potravin, což vede ke snížení plýtvání potravinami. Jedním z nejdůležitějších benefitů vlastního pěstebního procesu, je ovlivňování doby sklizně a tedy zralosti a čerstvosti zeleniny a ovoce.

Daniel Reid (2005): *„Potravinářský průmysl, včetně možnosti transportu, je dnes už na takové úrovni, že si klidně na Aljašce koupíte pomeranče z Floridy, že bezmála uprostřed pouště seženete mražené garnáty a že se ve všech koutech světa, a to ve dne i v noci, najíte u těch stále stejných stánků s rychlým občerstvením. V důsledku toho je strava moderního člověka bohužel zcela vytržena z kontextu přírodních, zeměpisných a klimatických podmínek, neviditelné kosmické síly nevyjímaje.“*

Samozásobení dodává spotřebiteli pocit autonomie a může pomoci lidem v hmotné nouzi převzít část svých výdajů do svých rukou. Potvrzují to výsledky šetření Českého statistického úřadu Životní podmínky.²

Statisticy se při zkoumání životní úrovně obyvatel České republiky zaměřují na různé úhly pohledu. Jedním z nich je porovnávání krajů.

Eva Bedřichová (2014) uvádí: *„Rozdíly v životních podmínkách mezi domácnostmi jednotlivých krajů nejsou výrazné. Výjimkou je Kraj hl. m. Praha, který ostatní kraje v některých aspektech životních podmínek převyšuje. V současné době se však rozdíl mezi Krajem hl. m. Praha a ostatními kraji zmenšuje. O něco hůře v ostatních krajích jsou na tom z hlediska životních podmínek obyvatelé domácností krajů Moravskoslezského a Ústeckého.“*

Významnou roli na životní úroveň domácnosti sehrává také velikost obce. Pavel Širmer (2013) uvádí: *„Odlíšnosti v životním stylu mezi domácnostmi z hlediska velikosti obce, ve které členové domácnosti žijí, výstižně odrážejí výsledky šetření statistiky rodinných účtů (SRÚ). Český statistický úřad zjistil, že průměrná výše čistých peněžních vydání činila v loňském roce v domácnostech v malých obcích (méně než 2 tis. obyvatel) 10 137 Kč na osobu a měsíc. Ve velkých městech (více než 50 tis. obyvatel) dosáhla 12 656 Kč, což bylo o 2 519 Kč více.*

Nižší úroveň průměrných peněžních vydání na osobu v domácnostech v malých obcích je zapříčiněna i jejich nižším průměrným příjmem. Ten souvisí s obecně nižší úrovní příjmů z pracovní činnosti. Nezanedbatelný vliv má rovněž skutečnost, že domácnosti v menších obcích a městech jsou v průměru vícečlenné a také se v nich nachází větší počet dětí bez vlastního příjmu.

Velikost obce rovněž podstatně ovlivňuje strukturu spotřebních vydání domácností. Ve městech tvoří nejvýznamnější položku vydání na bydlení a energie, která přesahují 20 %. Ve velkoměstech s počtem obyvatel vyšším než 50 tis. činil jejich podíl dokonce bezmála 25 %.

---

² Šárka Šustová (2015) uvádí: *„Životní úroveň domácností se hodnotí mimo jiné i jejími materiálními podmínkami. Evropská unie k tomu používá indikátor míry materiální deprivace, který vychází z výběrového šetření Životní podmínky (EU-SILC). V současné době jej reviduje. Pojem deprivace všeobecně vyjadřuje pocit nedostatečného uspokojení potřeb domácnosti a jejích členů. V EU se měří pomocí míry materiální deprivace, která vychází z údajů z výběrového šetření Životní podmínky (EU-SILC). Spolu s mírou ohrožení příjmovou chudobou a podílem osob žijících v domácnostech s nízkou pracovní intenzitou tvoří souhrnný indikátor chudoby a sociálního vyloučení. Indikátor míry materiální deprivace je v současné době definován jako podíl osob, který čelí nedostatku v nejméně 4 z 9 položek, které si domácnost nemůže z finančních důvodů dovolit.“* Jednou z nich je jíst maso, drůbež nebo ryby nebo jejich vegetariánské náhražky každý druhý den.“

Naopak u domácností bydlících v obcích s počtem obyvatel nižším než 2 tis. nedosáhl tento podíl ani 18 % a stal se až druhou nejvýznamnější položkou. Ve velkoměstech činily náklady na bydlení a energie průměrně 5 655 Kč na domácnost, což bylo o 40 % více než u domácností v obcích s nejnižším počtem obyvatel. Pro domácnosti v malých obcích je rovněž charakteristické, že mají příznivější podmínky pro využívání vlastního hospodářství. Bezplatně získané produkty živočišné i rostlinné jsou v obcích s počtem obyvatel nižším než 2 tis. v porovnání s domácnostmi ve městech s počtem obyvatel vyšším než 50 tis. běžně dvakrát vyšší, v některých případech i osmkrát nebo desetkrát. Tento fakt si v praxi projevuje tím, že domácnosti v malých obcích nepotřebují řadu potravin nakupovat v takové míře, jako je nakupují domácnosti ve velkých městech.“

I když výsledky šetření Českého statistického úřadu poukazují na vyšší příjmy domácností ve městech než v menších obcích, počet těch, kteří se potýkají s chudobou, narůstá i ve městech. Možnost vypěstovat si vlastní zeleninu a ovoce v komunitních zahradách by jistě neodmítla řada z nich. O vzrůstající zájem o vlastní sklizeň hovoří čísla ze statistiky rodinných účtů Českého statistického úřadu.

Josef Veselý (1993), napsal: „*Člověk po staletí formuje životní prostředí k obrazu svému. Po staletí se pídí po pravé harmonii, kterou by skloubil drsnou a mnohdy nepřející přírodou se svými estetickými, ale i ekonomickými nároky. Výrazem odtržení od přírody je město, výrazem vztahu k ní je zahrada“.*

Zahrada byla dříve upravená a tím se odlišovala od okolní divočiny. Nyní se trend obrátil, do upravených měst se vnášejí prvky divoké přírody. Míra divokosti a upravenosti určuje charakter přírody. Záleží pak na tom, nakolik dá zahradník prostor přírodním procesům, do jaké míry je bude ovlivňovat a jak dalece bude do zahrady zasahovat. Zahradníkem nemůže být člověk posedlý kontrolou. Městský člověk má pocit, že může ovlivňovat a určovat chod věcí, které jej obklopují a určovat jednání a chování své a svého okolí. Linkovat si život do posledního detailu. Zahrada je však nevypočitatelný objekt. I když se udělá vše správně, výsledek může být mimo očekávání jejího tvůrce. Zahrada má v sobě příliš mnoho neznámých a bývá velmi ovlivňována okolním světem. Počasí, škůdci, konkurence mezi rostlinnými druhy i jedinci. Životaschopnost zahrady může překvapit. Pokud se rostliny z některého faktoru nevzpamatují, musí se zahradník vyrovnat se smutkem a zklamáním. Vitální síla zahrady ho však také učí nevzdát se, protože další rok může být vše jinak. Zahrada přináší estetické, produkční, ekologické benefity, ale leckdy mívá ještě větší přesah.

3.5. Produktivní město

Po industrializaci se města začala více znečišťovat nebezpečnými látkami. Zakořeněná představa špinavých měst a čistých vesnic však přestává platit. Nejenže se stírají hranice mezi městem a venkovem, ale bohužel ani venkov nebývá ušetřen znečištěním. Desetiletí používaná nadmíra pesticidů, přehnojování půdy a tím pádem zatěžování podzemní vody a veliké homogenní plochy scelených zemědělských pozemků, na nichž dochází k velké erozi, přispívají k problematickému pohledu na vesnice. Počet druhů zvířat a rostlin v extravilánu se rok od roku snižuje. Je možné, že pokud se jim to umožní, vyskytnou se ve městech živočichové a rostliny, které bylo možné dosud vidat jen ve volné přírodě. Přestává platit obecně vžitá představa, že vesnice mají blíže k přírodě než město. Sídlo je třeba vnímat jako funkční soubor živých a neživých složek, které tvoří určitou podobu ekosystému. Variabilita lokalit města nahrává většímu počtu druhů (Wolch, 1996).

Například včely mají ve městech dokonce lepší podmínky ke svému životu, než mají v zemědělské krajině. Město není zamořeno pesticidy, je tu mírnější zima a tím pádem vyšší roční průměrná teplota, což představuje pro rostlinstvo delší vegetační období (Rasper, 2014).

Konkrétním příkladem je nákupní centrum v Praze 4. Na střeše obchodního Centra Chodov chovají včely již čtvrtým rokem. Na střeše hotelu InterContinental zase chovají rakouské singerky. Zdejší šéfkuchař, Miroslav Kubec, uvedl, že med vyprodukovaný třemi včelstvy stačí k pokrytí půlroční spotřeby medu na snídaně. Hotelový med má ale mnohem větší přesah než finanční, Tato malá kuriozita zvyšuje atraktivitu hotelu a láká další návštěvníky (Mudranicová, 2014).

Na rozdíl od venkova, kde je pastva včel omezena malým množstvím polních druhů, rozmanitost osázených ploch ve městech zajišťuje včelám rovnoměrný přísun potravy po celé vegetační období. Přítomnost včel je pro komunitní zahrady velmi důležitá. Pokud ve městě neexistuje žádný včelař, je možné kontaktovat včelaře v blízké okolí obce a roj si od něj zapůjčit. Zahrádkáři se tak stávají včelaři – amatéry, tzn., že za dohledu zkušeného včelaře využívají k dosažení svých cílů cizí roj. Kromě opílování tak získávají znalosti o včelařství a díky tomu pozorují změny v přírodě. Pokud nemá pěstitel o včely zájem, zasadí rostliny, které přitáhnou okolní včely, což jsou většinou rostliny s atraktivním květenstvím (Rasper, 2014).

Díky implementaci okrasných květin do komunitních zahrad se daří zatraktivnit záměr tvůrců komunitních zahrad veřejnosti. Estetická stránka produkčních prostor je velmi důležitá pro přijetí myšlenky místními obyvateli. Komunitní zahrady vznikají často na opuštěných a zanedbaných místech s černými skládkami, proto by je měla veřejnost vnímat jako změnu k lepšímu životnímu prostředí. Jejich výhodou může být pro obec i to, že je nebude muset udržovat za cenu dalších finančních nákladů. Proměna bezútěšných městských koutů v malebné zahrádky vede ke změně ploch, které původně k produkci potravin nebyly plánovány.

Namísto travnatých ploch, jejichž údržba je pro obec finančně náročná, může místní zastupitelstvo naplánovat louky porostlé travní a bylinnou směsí rostlin domácí vegetace. Na rozdíl od běžných trávníků není nutno tuto louku sekat vícekrát než jednou dvakrát do roka. Taková plocha se ke komunitním zahradám hodí lépe než upravený parter. Osvědčenou směsí divokých trvalek lze také osadit pásy, které město každý rok, někdy i vícekrát do roka, osazuje letničkami. Náklady se tak výrazně sníží (Beatley, 2011).

Z toho vyplývá, že myšlenka komunitních zahrad nemusí končit v místech, které pro ně byly původně vyhrazeny. Pokud se občané naučí spolu starat o jedno místo, záměr zlepšit širší okolí jejich bydliště na sebe pak nenechá dlouho čekat. Lidé se pravidelně setkávají za účelem zvelebit svou obec, zasadit stromy, uklidit veřejná prostranství apod. Proto by měla obec podporovat tyto iniciativy a umožnit spoluobčanům změnit jejich okolní životní prostředí k lepšímu. Rozhodně by jim v tom neměla bránit. Veřejná plocha je vnímána jako záležitost obce, přitom je možné, aby i lidé měli k tomu prostoru vztah. Jeden malý projekt, který je veřejností kladně přijat, může stát na začátku řetězce dalších nápadů a myšlenek. Takové projekty by měly být podpořeny místními politiky a občanskými iniciativami.

Ukázkovým projektem, který byl od začátku podpořen městským zastupitelstvem je Zelená zahrada Smetanka. Radní Prahy 2 dali občanskému sdružení Zelená zahrada k dispozici bývalé volejbalové kurty v ulicích Italská a Na Smetance. Hřiště, které nebylo udržováno a jenom by dále chátralo, bylo brzy zaplněno pytlí a jinými nádobami naplněnými zeminou. Sousedské vztahy na Vinohradech jsou velmi silné, stejně tak podpora městské zeleně v této části Prahy. Starostka Jana Černochová nazvala Vinohrady zelenou oázou. Místo tedy splňuje základní premisy k vytvoření komunitní zahrady – silnou komunitu a lásku k zeleni. Podpora městské části je velkým bonusem. Od společné zahrady si její uživatelé dále slibují, že skrze

pěstování rostlin naučí své děti úctě k životnímu prostředí. A kdo se stará o prostředí, ve kterém žije, ten se často podílí aktivně na jeho přeměně, může své městské části pomáhat nebo aspoň neškodit, váží si obecního vybavení a nekrade. Po přenosu odpovědnosti ze strany státních orgánů se obyvatelé starají o společné prostředí i mimo hranice komunitních zahrad. Program zahrady je koncipován nejen pro děti, ale i pro seniory a vůbec pro všechny věkové i sociální skupiny. I když je primárně určen pro místní občany, často se snaží přilákat obyvatele z širokého okolí. Například i ke sportovním aktivitám. Zakladatelé Zelené zahrady se totiž také rozhodli v rámci areálu udržet jeden volejbalový kurt. Z výše uvedeného vyplývá, že je zahrada svou náplní určena pro uživatele, který preferuje rušnější aktivnější komunitní zahradu (štr, 2014).

Komunitní zahrady nemusí představovat jen kusy půdy ohraničené dřevěným bedněním. Když se celá společnost rozhodne starat a využívat jedlých rostlin na veřejném prostranství, mohou být zahradami stěny budov porostlé vínem nebo plošně tvarované ovocné stromy. Město se může zasadit o udržení regionálních druhů plodin. Obyvatelé se mohou podělit o místní druhy, které pěstují na zahrádce a jejich dar se může stát základem „databanky“ místních druhů. Příští generace tak bude mít možnost pokračovat dál v pěstitelských úspěších svých předchůdců. Budou mít záruku, že vybrané druhy jsou přizpůsobeny místním podmínkám a proto budou dobře prospívat (Anger, 2013).

Než dojde k realizaci produktivního města, kde jsou plodiny společným majetkem, je zapotřebí obyvatelům takové sociální myšlení předkládat postupně, aby začali tento cíl považovat za reálný. V paměti českého národa je totiž stále živá zkušenost, kdy se společným majetkem nehospodárně plýtvalo. Právě bezohledná industrializace, policejní stát, špatné pracovní podmínky a nepohodlné a malé byty, kdysi vedly k založení zahrádkářských osad.

První vlaštovkou na poli společného pěstování zeleniny je výjimečná komunitní zahrada Kuchyňka v Praze. Výše příspěvků se odvíjí od zapojení jednotlivců. Pokud se o úrodu starají minimálně, platí více peněz. Ti, kteří se o rostliny starají častěji, platí méně. Částka se také liší každý rok podle společného osevňovacího plánu. Investiční náklady jsou větší, protože se z nich platí vše, dokonce i sazenice. Pronájem pytlů v jiných komunitních zahradách je sice o polovinu levnější, ale jedinec si musí sazenice či osivo obstarat sám (Římanová, 2014).

O společné pěstování plodin na společném záhoně se pokusili zahradníci komunitní zahrady na Jižním městě v Praze 4. Zahradníci plnili zároveň roli správců. Společně rozhodovali o výběru plodin, jejich rozmístění na pozemku, výrobě doplňků zahrady a jiných zahradnických a kutilských činnostech. Nakonec se ukázalo, že každému vyhovuje starat se o svůj kus půdy sám. Tento osvědčený koncept využívají víceméně všechny pražské komunitní zahrady (Baumová, 2011) (Římanová, 2014).

3.6. Komunitní farmářství

Dalším krokem, který přesahuje komunitní zahrady, je domluva občanů se zemědělci vlastnícími pole kolem obce. Proč by své plodiny měli exportovat a zvyšovat již tak nepříznivou bilanci kysličníku uhlíčitého, když své zboží mohou prodat občanům blízkého okolí. Město si tak upevní a prohloubí vztah k okolním obcím a zemědělci se mohou částečně vymanit z trendu globalizovaného toku zboží.³

Idea nakupovat potraviny u „svého“ farmáře se v České republice podařilo díky pořádání farmářských trhů a síti obchodů s farmářskými výrobky. V roce 2013 byla zprovozněna webová stránka Farmáři z města, která umožňuje zákazníkovi zprostředkovaně pečovat o kus pole a sklízet úrodu (Sedlářová, 2013).

Tento způsob společného zemědělství, kdy zákazníci zaplatí farmáři za určité množství vypěstované zeleniny a ovoce, není nový. Bez řetězce zprostředkovatelů mizí anonymita zemědělce, jedná se o přímý kontakt, zákazník ví, komu platí za zboží, a farmář se snaží dodat přesně to, co zákazník potřebuje. Podpora produkce v regionu bez nákladů na export zboží ulevuje životnímu prostředí. Další formou spolupráce mezi spotřebiteli a pěstiteli je vlastnictví podílu v některém z okolních zemědělských subjektů. Obyvatelé měst přispívají

---

³Rojíček (2015): „Mezi sesterskými podniky korporací, které působí v mezinárodním měřítku, často neexistují standardní tržní vztahy. Pro zachování národních statistik je proto nezbytně nutné uměle rozdělit údaje globálních korporací mezi národní hranice.

Transakce sice mohou být identifikovány na základě jednotlivých účetních záznamů, mohou však být zkresleny snahou o daňovou optimalizaci. Navíc mezi sesterskými společnostmi často nejsou obchodovány finální výrobky určené pro trh a jejich tržní hodnotu je tudíž obtížné stanovit.“

sedlákům na konkrétní záměry, a za to dostanou podílové listy nebo určité množství kvalitních plodin a výrobků (Skořepa, 2009).

Společné hospodaření funguje dobře, když mají všichni účastníci možnost zasahovat do podmínek, za kterých projekt probíhá. Klíčová je dobrá komunikace. Pokud zákazník touží po nějaké plodině, zemědělec mu může vyjít vstříc a vztah a důvěra se tak ještě více utuží. Přitom zákazníci a farmář nemusí mít jen přímočaré vztahy, jaké jsou běžné v maloobchodní síti mezi obchodníkem a spotřebitelem. Zákazníci mohou tvořit komunitu, která svého farmáře, ale i sebe navzájem, může podporovat a pomáhat si, vyměňovat si recepty, pomáhat farmáři s šířením dobrého slova mezi známými. Kdo umí dělat webové stránky, může farmáře podpořit jejich tvorbou. Stejně jako v komunitních zahradách vzniká i tady síť znalostí, které sdílením prospívají společenství (Fiala, 2013).

Struktura potravinářského průmyslu, těžiště moci v oboru zemědělství a míra kontroly nad produkcí potravin jsou ve všech zemích velmi sledovány. Plýtvání jídlem je téma mnoha protestních akcí. Vyhadzování velkého množství ještě nezávadných jedlých potravin supermarketů je v poslední době společností velmi kritizováno. Vznikají iniciativy a happeningy proti globálnímu plýtvání jídlem. V České republice se uskutečnily protestní akce s názvem Tisíc kilo, Hostina a Daruj jídlo, které organizovala skupina Zachraň jídlo. Nevládní organizace s humanitárním zaměřením Česká Federace potravinových bank zase shromažďuje zdarma potraviny, skladuje a přiděluje je humanitárním nebo charitativním organizacím, které poskytují pomoc potřebným lidem. Podle Informačního centra OSN v Praze, Glopolis, se v České republice ročně vyprodukuje 729 tis. tun potravinového odpadu, což představuje více než 69 kg na osobu za rok. Pro porovnání: v rozvojových zemích je to jen 6 až 11 kg na osobu za rok a v bohatých státech je to 95 až 115 kg na osobu ročně. (Bendlová, 2014).

Politika upřednostňování ovoce a zeleniny ze světa, zatímco místní farmáři vyhadzují to své na kompost, protože nesplňuje normy pro pultové potraviny, vedlo ve Francii k tvorbě kampaně Hanebné ovoce a zelenina, kdy jsou prodávány potraviny, které by skončily na skládce, protože nesplňují tvar nebo velikost uniformní zeleniny a ovoce. Takové zboží se prodává v řetězci supermarketů Intermarché se 30% slevou a z pultů mizí jako první. Kdo by si chtěl také připlatit za jednotu a vnější vzhled jablek, když se chuť nezmění (Michl, 2014).

3.7. Staré odrůdy

V textu je několikrát zmíněna svoboda pěstování čehokoli. Rozmanitost druhů není v této době pořádně doceněna. V obchodních regálech lze najít desítky druhů jogurtů, ale odrůdy jablek by se daly napočítat na prstech jedné ruky. Vývoj plodin je přitom kulturním dědictvím, dílem lidstva, které často přetrvalo i několik století. Se změnou způsobu života a přenechání zemědělství profesionálním firmám, které dodávají uniformní potraviny řetězcům, se na tuto odrůdovou rozmanitost zapomnělo. Základem zdravého jídelníčku, který je s přibývajícím množstvím civilizačních chorob esenciální prevencí, je kvalitní, chuťově pestré ovoce a zelenina. Rozmanitost kulturních plodin je také velmi důležitá v kulinářství a gastronomii.

Zdá se, že důvodem pro omezený výběr je poměr cena výkon. Jiné druhy se nepěstují, protože se neosvědčily, neprospívají jako známé druhy. Opak je pravdou. Každý druh se na určitém místě vyvíjel desetiletí, aby mohl co nejlépe prospívat. Za tu dobu se přizpůsobil povětrnostním podmínkám a stanovištním poměrům.

Jak je tedy možné, že zmizely? Protože nepatří k žádné ze schválených odrůd. Pokud se odrůda u některého z pěstitelů zachovala, nesmí ji vyvézt ze země ani s ní obchodovat za účelem prodeje potraviny. Schvalovací proces Evropské unie je natolik náročný na čas a finance, že nechat si schválit odrůdy nemůže každý pěstitel. Potencionální novou odrůdu nepředvádí pěstitel a nehodnotí spotřebitel. Rozhodnutí je čistě v rukou úřadů. A jedním z jejich požadavků je stabilita potraviny, tedy stejný výsledek za jakýchkoli podmínek, což je v rozporu s předností užitkové rostliny, která se dokáže přizpůsobit místním poměrům. Není žádoucí, aby se rostlina přizpůsobila okolí a přesto nám prospívala, naopak okolí se v dnešní době tvrdě přizpůsobuje rostlině i za cenu vykořisťování půdy a zneužívání krajiny (Geier, 1996) (Chloupek, 2008).

Globální potravinářské a agrární systémy se zredukovaly na industrializované zemědělství, kontrolované několika nadnárodními chemickými a potravinářskými koncerny společně s malou skupinou obchodních řetězců. To je model, který je vytvořen pro generování zisku, a proto kompletně selhává v oblasti udržování závazků. Potřebujeme nové systémy práv a povinností, které budou uznávat jak práva lokálních společenstev a suverenity osiv od sedláků, tak i zohledňovat globální měnící se závislosti kultur a národů (Rasper, 2014).

Veškerá nehybridní osiva, díky kterým by lidé mohli produkovat vlastní kvalitní potraviny, jsou postavena mimo zákon kvůli tvrzení, že by se do oběhu mohlo dostat osivo, ze kterého by vzešly život ohrožující užitkové rostliny. Pěstitelé jsou odkázáni kupovat si semena hybridní či geneticky modifikovaná, která se každou sezonu musí kupovat znovu, protože tyto rostliny mají neplodná semena. Pokud zahradníci nepřistoupí na hru semenářských koncernů, stačí hledat biologické osivo na internetu, kde lze najít nepřeborné množství výměnných burz s rozmanitými rostlinnými druhy (Geier, 1996) (Levitt, 2010).

Zahradnictví dříve nebylo jen o pěstování potravin, zahradník byl zároveň sběratel a v mnoha případech stvořitel. Kdo měl na zahradě netradiční rostlinu, byl na ní patřičně pyšný. Darování řízku, cibulky nebo celé vzácné rostliny mělo v historii leckdy hodnotu blížící se drahým kovům a kamenům. Zahradník se nepoznal jen podle péče, kterou svým rostlinám věnuje, ale i uměním rostliny křížit, roubovat a množit. Nové odrůdy byly pečlivě vyměňovány a jednotlivci i celé vesnice na ně byli náležitě pyšní, vždyť podle nich rostliny i získávaly jména, a staly se tak součástí historie, dědictvím a kulturou dané společnosti. Beze jména, bez chuti, dnes se ovoce a zelenina bohužel stala jen standardizovaným průmyslovým produktem (Mooney, 1979).

Tomáš Jan (2013) uvádí: „*Šlechtění nových odrůd ovocných plodin má u nás poměrně dlouholetou tradici a naše země se může pochlubit celou řadou kvalitních původních českých odrůd, zejména jabloní, ale i dalších druhů jako např. třešně, meruňky a angrešty, které se mnohdy uplatňují i v zahraničí. Zkoušení nových odrůd u nás vždy bylo a je i nyní ve srovnání se zahraničím na velmi slušné úrovni. V minulosti i nyní zkoušení odrůd zajišťoval a zajišťuje ze zákona Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský. Dokladem kvality jeho práce je i fakt, že ústav je pověřen zkoušením kříženců odrůd jabloní pro Evropský odrůdový úřad (CPVO), který zajišťuje zkoušení odrůd pro evropskou právní ochranu.*“

Do roku 1996 byly k povolení odrůdy potřeba rozsáhlé odrůdové zkoušky popsané v zákoně č. 61/1964 Sb. o rozvoji rostlinné výroby. Všechny ovocné druhy musely být zapsány v Listinách povolených odrůd. Odrůda se zkoušela na zkušebních lokalitách, odrůdové zkoušky mohly trvat i více než 10 let. Objektivita a preciznost při zkoušení zajišťovala pěstitelům jistotu, že nově povolená odrůda bude opravdu kvalitní, ale zkoušky byly finančně náročné a tímto způsobem vznikalo jen velmi malé množství nových odrůd. V zahraničí vznikalo několik desítek nových odrůd každý rok, ty se ale v České republice nesměly

legálně šířit. Po změně společenské a ekonomické bylo logické změnit systém registrace odrůd.

Když vstoupil v platnost zákon č. 92/1996 Sb. o odrůdách, osivu a sadbě pěstovaných rostlin, byla registrace povinná jen pro hospodářsky významné druhy. Podstatným rozdílem bylo, že hospodářské vlastnosti a užitná hodnota odrůdy již nebyly zkoušeny. Zkoušky nepřesáhly více než 5 let. Do procesu bylo zapojeno výrazně méně institucí a byl tedy mnohem levnější. V roce 2004 po vstupu České republiky do Evropské unie, začal platit zákon č. 219/2003 Sb. o oběhu osiva a sadby, který ještě zjednodušil podmínky využívání nových odrůd. S těmi se mohlo obchodovat i bez certifikace a registrace. Rozlišoval se materiál konformní, za jehož kvalitu ručil dodavatel, a certifikovaný, který byl garantován státem (Jan, 2013).

Tomáš Jan (2013) dále uvádí: „*Dnem 30. 9. 2012 nabyla účinnosti ustanovení zákona č. 219/2003 Sb., kterými se podle směrnice Rady 2008/90/ES upravují podmínky uvádění do oběhu rozmnožovacího materiálu ovocných rostlin. Dle této směrnice mohou být nadále do oběhu uváděny pouze „odrůdy s úředně uznaným popisem“.* Odrůdy s úředním popisem jsou všechny odrůdy, které dříve prošly nebo procházejí úředními zkouškami pro registraci nebo udělení ochranných práv k odrůdě. Odrůdy s úředně uznaným popisem jsou všechny odrůdy před 30. 9. 2012 množené jako konformní rozmnožovací materiál, které neprošly úředními zkouškami a u kterých bude podána Žádost o registraci odrůdy s úředně uznaným popisem.

Odrůdy, jejichž semena jsou celosvětově prodávána, dávají extrémní výnos za extrémních podmínek. Koupí semen se farmář zavazuje ke koupi pesticidů a velkého množství hnojiv. Není divu, že všechny tři největší firmy tvořící polovinu semenářského průmyslu, jsou také firmy chemické, které produkují právě pesticidy a hnojiva (ETC Group, 2008).

Uchování variability druhů je důležité do budoucna. Pokud totiž některý druh pěstovaný ve velkém množství selže, budou si ho lidé muset vypěstovat sami. A jakou lepší odrůdu lze na trhu najít, než lokální, která vydává slušné výnosy při podmínkách panujících v regionu. A přitom se nejedná jen o zachování starých druhů, ale i experimentování a vytváření druhů nových.

Staré odrůdy lze pěstovat v jakékoli zahradě, veřejném prostoru, i na balkónu. Komunitní zahrada má ale velkou výhodu v komunikaci uživatelů a vyměňování semínek. Pokud se komunita nadchne pro sběratelství lokálních odrůd zeleniny, ovoce a květin, pak může dokázat více než jedinec.

3.8. Zahrádkářství

Prosazování komunitních zahrad ve městě bez nadšených zahradníků by nemělo žádný smysl. V naší zemi platí pořekadlo: co Čech, to zahradník. A právě dlouhá doba socialismu, kdy se zahradnictví hlasitě podporovalo a bylo jednou z hlavních realizací volného času obyvatel měst, připravila půdu komunitnímu zahradničení. Zahradnické komunity tu totiž existují několik desítek let. Navazují totiž na tradice zahrádkářských kolonií.

Již od poloviny 19. století se ve střední Evropě rozvíjel trend zahrádkářských osad. Zahrádky vznikaly jako zaměstnanecké osady u továren, čističek nebo také podél železničních tratí. V padesátých letech minulého století si velká popularita zahrádkářských kolonií vyžádala vznik dobrovolné neziskové instituce, která je bude zastupovat v Národní frontě⁴. A tak vznikl Svaz zahrádkářů. Dnes organizace nese jméno Český zahrádkářský svaz a spadá pod Ministerstvo zemědělství České republiky.

První zahrádkářství svaz byl dokonce založen už v roce 1917. Možnost produkce vlastních potravin vedla k zakládání zahrádek v průběhu první a druhé světové války, kdy takové zahrádky ve městě vznikaly i na říčních ostrovech nebo uprostřed velkých ulic. V období normalizace v koloniích celé rodiny trávil čas produkcí zeleniny, ovoce a květin, které mohly prodávat a směňovat jako zahrádkářské přebytky. Uspokojení z vlastní produkce šlo ruku v ruce se zaplněním děr v chudé nabídce trhu s ovocem a zeleninou. Nyní se trend obrátil. Nabídka potravin je v současné době mnohonásobně vyšší než poptávka. Místní zahrádkáře pak zastoupily farmářské trhy.

Přestože mají zahrádkářské osady velmi konkrétní formu a jsou snadno identifikovatelné, mohou být různorodé přístupem uživatelů. Ti mohou tvořit pospolité společenství, které se zná léta a organizuje pro své členy události jako výstavy a pěstitelské soutěže. Více se však projevuje individuální přístup k zahradce, využívané pro relaxaci rodiny jako jednotky. Podobné společenské uspořádání lze vysledovat v chatových osadách, které původně vznikly jako místo setkání kamarádů trampů a pokračovaly víkendovým setkáváním skamaráděných rodin. Například chatová osada Hawai vznikla již v roce 1921 jako místo žižkovských

---

⁴ Irena Tannenbergerová (2015) uvádí: „Po 2. světové válce až do roku 1989 byl neziskový sektor tvořen hlavně centrálně řízenými svazy či organizacemi, které byly sdruženy v Národní frontě (např. Český svaz žen). Existovaly zde také dobrovolné organizace, které byly oficiálně uznávané a které se transformovaly do podoby dnešních neziskových institucí. Jsou to např. ekologické organizace – Brontosaurus, turistické kluby, zájmová sdružení – zahrádkáři, rybáři, sportovní kluby, organizace dobrovolných hasičů, divadelní a pěvecké spolky.

dělníků, kteří na víkendy opouštěli špinavou městskou čtvrť a sobotní odpoledne a neděli trávili potlachy u táborových ohňů v čisté přírodě v blízkosti obce Petrov nedaleko Prahy. V oblasti nazývané též Zlatý kříž, na soutoku Vltavy, Sázavy a Kocáby vznikla vůbec nejhustší chatová zástavba. Dnes si toto druhé bydlení lidé velmi často přebudovávají na stálé bydlení a byty ve městech z důvodů vysokých nákladů na bydlení opouštějí. Tramenské zvyky se proto postupně vytlačují rekreačním chování městských obyvatel, kteří již ke komunitě nemají silné vazby (Zapletalová, 2007).

Důležitost zahrádkářských osad lze sledovat na několika úrovních. Tvoří část městské zeleně a to často v blízkosti městských center, kde by je nikdo vůbec nečekal. Mnoho z nich má dnes již historickou hodnotu. Nejstarší zahrádkářské osady v Praze vznikly na Libeňském ostrově v roce 1925 a i dnes plní důležitou rekreační funkci. V současné době se e zahrádky v osadách využívají méně k produkci ovoce a zeleniny než tomu bylo dříve a více se využívají k odpočinku. Slouží také jako místo k hraní pro děti a díky tomu v nich tráví čas i mladé rodiny s dětmi. Největší jejich výhoda spočívá v blízkosti a dobré dopravní dostupnosti, která na rozdíl od chat a chalup umožňuje návštěvu zahrádky i několikrát v týdnu.

Dnes v koloniích zahradníci převážně starší občané a mladá generace raději tráví čas jinde. Zahrádky se ztrácí přímo před očima. Úbytek zahrádkářských kolonií je neuvěřitelný. Jen v Praze jich bývalo několik set a teď jich lze napočítat kolem stovky, každý rok mizí kolem dalších pěti kolonií. Během necelých dvaceti let zaniklo v Praze přes 120 zahradních kolonií. Zahrádkářské kolonie nyní zabírají v České republice kolem 100 tis, hektarů. Český zahrádkářský svaz registruje nyní přibližně 170 tis, členů, což je o polovinu méně než před rokem 1989. Do tohoto počtu patří ještě kromě osadníků přídomní pěstitelé a specialisté jako pěstitelé mečíků, trvalek, cibulovin nebo kaktusů (Horák, 2012) (Brabec, 2009).

Hlavní příčiny snižování počtu zahrádkářských kolonií jsou vlastnické a ekonomické. Ekonomickou překážku lze vidět ve vstupních nákladech na vytvoření nové osady. Město poskytne holé pozemky a je potřeba dodat vodu, elektřinu, přístupovou komunikaci a oplocení. Proto se svaz nesnaží budovat osady nové, ale udržuje ty stávající.

Přes 90 % osad je na pronajatých městských pozemcích. Pronájmy jsou na dobu neurčitou, ale končí, pokud se objeví veřejné zájmy či důvody hodné zvláštního zřetele. Pak musí zahrádkář pozemek vyklidit a uvést místo do původního stavu. Většina lidí tuto skutečnost

považuje za riskantní a proto namísto pronájmu půdy, ke které nemají žádná vlastnická práva, budují dům se zahradou na vlastním pozemku (Brabec, 2009).

Pokud jsou nájemní smlouvy na dobu určitou, bývají uzavírány na dobu řádově několik let, což nevytváří dostatečnou časovou jistotu a lidé do zahrádek tolik neinvestují. Petr Gibas (2013) uvádí: *„Ve Skandinávii nebo třeba v Německu jsou smlouvy na pronájem běžně uzavírány na 25 let, protože to už je dostatečně dlouhá doba na to, aby se člověk mohl intenzivně a bez obav zabývat svou zahrádkou, zvelebovat ji a nějak se k ní připoutat, finančně, ale i emocionálně.“*

Po roce 1989 v Praze žádná kolonie nevznikla, i přes vzrůstající zájem o zahradnictví, v jiných městech sice nové nevznikají, ale ani neubývají a stává se, že se stávající osady rozšiřují. Pokud nehrozí zrušení, jsou zahrádkové osoby vyhledávané pro hloubku vztahu a emocionální vazby na místo, kde obyvatelé mohou strávit několik desítek let svého volného času (Gibas, 2013).

Negativnímu hodnocení zahrádkářských osad přispívá uzavřenost před okolním světem. Jana Kolková Rydvalová a Petr Kolka (2014) uvádí: *„Mnohé osady působí jako uzavřené pevnosti obehnané ostnatým drátem. Důvod je jasný – osady se potýkají s vykrádáním. Není jejich chybou, že v současné době neexistuje instrument, který by je před tím chránil. Současně je dojem, který svou uzavřeností vyvolávají, důvodem, proč je někdy obtížné pro jejich okolí je „přijmout za své“ a v případě potřeby je i podpořit. Často prostě nejsou místem, kam se může jít pokochat kyticíkami maminka s kočárkem nebo babička s hůlkou. Co s tím? Za pokus by stálo otevřít osadu pro své okolí a širší veřejnost alespoň jeden víkend v roce, provést zájemce a pochlubit se počínáním.“*

Pomocť zahrádkářům proti nekalému záboru jejich kolonií by měl zahrádkářský zákon⁵ vypracovaný sociálními demokraty s podporou komunistů a zelených. Ten uvádí zahrádkářské občanské sdružení jako veřejně prospěšnou organizaci a předkládá zákonný podklad pro jednání o nájemních smlouvách s obcemi či jinými majiteli půdy. Zákon řeší

---

⁵ AGRIS, ČTK (2015): *„Český zahrádkářský svaz chce letos znovu předložit Sněmovně návrh zahrádkářského zákona. Zahrádkáři věří, že právní zakotvení jejich činnosti by jim pomohlo čelit tlaku mocnějších skupin, zejména developerů. Především kvůli nim řada zahrádkářských kolonií zaniká.“*

jednoletou výpovědní lhůtu či převedení zahrady na rodinu v případě úmrtí. V zákonu se také poprvé objevuje definice zahrádkářské kolonie (Brabec, 2009).

Podle charakteru konkrétní komunitní zahrady se lze při tvorbě práv a povinností zahrady a jejich uživatelů inspirovat zahrádkářským zákonem.

Dalším velmi rozšířeným důvodem rušení zahrádkářských osad jsou zájmy developerů, které přichází zvenčí. Nahrává jim obecně rozšířený názor, že prostor ve městě je dobře smysluplně využit nejlépe budováním konstrukcí budovy. Některé zahrádkářské kolonie nebyly zabráněny jen díky stavebním uzávěrám ukotvených ve smlouvách, které byly sepsány v devadesátých letech. A protože výstavbu v obcích nikdo nezastaví a podle starých smluv zahrádkáři platí směšně nízký nájem, je záhodno přemýšlet nad zpřístupněním kolonií většímu počtu obyvatel a ne jen menšímu počtu zvýhodněnému malému počtu zahrádkářů. Přitom jsou to právě oni, kteří často zvýšili hodnotu pozemků vlastními silami i prostředky například tím, že zavedli na pozemky vodu, elektrifikovali je a na bývalých skládkách a navážkách navezli desítky metrů úrodné půdy. Po vypršení uzávěry dojde v lepším případě ke změně podmínek, v tom horším ale k pravděpodobnějšímu záboru pozemků pro stavební účely. Pokud se zvětší počet uživatelů zahrádkářských osad, navýší se počet hlasů proti developerské činnosti a šance na zachování zahrad se zvýší nehledě na to, že přetvořením soukromých zahrad na veřejné či veřejné s omezením si zahrádkáři nakloní místní zastupitelstvo. Pokud zahrádkáři podstoupí tento krok, mohou si být jisti, že to, co tolik let budovali, nezanikne a dojde k zachování většiny stávající zeleně (Brabec, 2009).

Podle nového občanského zákoníku z roku 2014 už nebude možné uzavírat nekonečné nájemy, a tím se předejde situacím jako v Praze Zbraslavi, kde zahrádkáři platí nájemné 1 Kč za 1 m². JUDr. Vladimír Koula (2014) uvádí: „*Zákon upravil a omezil možnost uzavření a trvání tzv. nekonečných nájmu uzavřených na dobu delší než 50 let. V těchto případech se po 50 letech jejich trvání změni doba trvání smlouvy uzavřené na dobu neurčitou. V důsledcích to znamená, že následně mohou být později řádně vypověditelné na rozdíl od minulého stavu.*“

Konflikty mezi koloniemi a zájmy města nejsou jen z důvodů. Kolonie mají mnoho slabých stránek. Někteří osadníci například ohrožují stav osad přestavbou zahradních domků na domy určené k trvalému pobytu. Jedná se hlavně o obyvatele v tíživé sociální situaci. Často bohužel tyto lidé nejsou vlastníky pozemku a přestavby se dějí nelegálně bez stavebního povolení.

Kolonie nejsou k trvalému pobytu uzpůsobeny, inženýrské sítě chybí nebo nejsou k takové zátěži uzpůsobeny. Tento způsob chování navíc obtěžuje zahrádkáře, kteří využívají své zahrádky pouze ke schváleným účelům (Rydvalová, 2014).

Každý zahrádkář má svou oplocenou zahradu čistě ve vlastním poli působnosti. Stejně jako u komunitních zahrad zde platí, že chování a péče o pozemek ovlivňuje ostatní zahrádkáře. Udržení čistoty pozemku je na tak koncentrovaném místě důležité. Bohužel někteří majitelé či pronajímatelé své pozemky zanedbávají a tak vzniká další problém. České osady většinou vznikaly bez jakékoli koncepce a tak často nejsou tak malebné jako ty v zahraničí. Péči o zahradu se však dají mnohá estetická pochybení dohnat.

Častým problémem je lokace zahrádek. Týká se to jak těch, které vznikly živelně (a těch je nadpoloviční většina) nebo s povolením a registračním číslem. V hustě obydlených městských částech je zapotřebí mít volně přístupnou zeleň, která má určité funkční parametry. Tyto podmínky uzavřené osady s ovocnými zákrsy nespĺňují. Umístění zahrádek v extravilánu může zase činit potíže, pokud přetíná či výrazně zasahuje do územního systému ekologické stability. Oplocené osady s nedostačujícím množstvím přirozené zeleně tvoří pro rostliny a zvířata nepřeklenutelnou bariéru (Anon, 1997).

Sladit krajinářské řešení zahrádkářských osad v Praze by pomohl generel zahrádkových osad, který byl již zpracován v rámci konceptu územního plánu. Řeší otázky kolem setrvání a přeměny stávajících zahrádek. Uvažuje se v něm také o sedmi nových vhodných lokalitách pro vybudování zahrádek.

3.9. Zakládání komunitních zahrad

Zahrady ve městech vznikají z důvodu zájmu lidí o pěstování vlastního ovoce a zeleniny. Pokud se takový zájem vytrácí, pak bohužel dochází k jejich zániku. Samozřejmě pokud nastanou vhodné příležitosti, jakými jsou například vyšetření místa pro veřejnou zeleň při územním plánování v nové čtvrti nebo finance navíc od státního orgánu, je založení zahrad snazší. Bohužel stejně tak snadné ovšem může být přiklepnutí půdy již stávajících zahrad neodbytnému developerovi. Ale kde je vůle a potřeba zahradničení, tam finance nehrají roli a místo se vždy najde. Období změn (vznik nové čtvrti, zánik něčeho starého, změna struktur a ploch) je vždy správnou chvílí, kdy lze prosadit založení komunitní zahrady. V určitých

městských oblastech je možné nalézt nadbytek nevyužitého prostoru. Pro mobilní zahrady se dokonale hodí například stavební proluky (Buder, 1990).

V souvislosti s otevřením komunitní zahrady je dobré myslet na nějaký rituál nebo oslavu, která zahradu více zviditelní veřejnosti. Procesí městem při upalování zimy nebo jiné jarní rituály dokážou nové zahradě vytvořit publicitu. Zároveň nalákají stydlivé zahradníky a podnítí jejich chuť pustit se do jarního pěstování. V regionech s vysokým počtem věřících osob lze nechat zahradu posvětit nebo požádat místního faráře o požehnání. Namísto oficiálního aktu položení základního kamene je možné zasadit za účasti široké veřejnosti první strom na zahradě (Martinez, 2010).

Rozkvět komunitní zahrady se odvíjí od komunity, která o ni pečuje. Zahrada reprezentuje pořádek a harmonii, které lze nalézt v přírodě. Stejná harmonie a spolupráce by měla existovat mezi zahradníky, kteří o komunitní zahradu pečují. Bez řádné skupiny lidí pravidelně pečující o čistotu zahrady, rostliny a mezilidské vztahy, je zahrada určena k zániku. Pořádek a organizace prostoru stojí v opozici k chaosu, který na zahradě panoval předtím (Martinez, 2010).

Důležité je porozumění komunitě, která bude záhony vytvářet a starat se o ně. V kapitole o družích městských zahrad je popsána možná organizace zahrady. Ať už se jedná o jakýkoli druh, vždy je lepší vybrat osobu, která bude mít roli koordinátora zahrady. Například školy většinou nemívají problém s pozemky, chybí jim však někdo, kdo by o políčka dětí pečoval kontinuálně. Může se stát, že pedagog, který díky zahradničení vyučoval environmentální výchovu, odejde a vedení školy pak musí změnit přístup k další výuce. Prospívání rostlin nemůže být závislé pouze na žácích a studentech, kteří se každý rok mění a do toho mají dny volna a prázdniny. Pokud se vyřeší problém poručnictví nad políčky, může vzniknout dobrá komunitní zahrada. Pak jen záleží na rozhodnutí školy, zda se o rostliny budou starat děti, anebo zda bude zahrada vedena více sbírkovou formou a mládež ji bude využívat například k určování druhů rostlin (Ezechel, 2013) (Křivánková, 2012).

Míra péče o rostliny danou komunitou a stálými zahradníky, kteří mají zahradu na starosti, může kolísat. Záleží na mnoha faktorech, jaký sortiment je v zahradě pěstován, jak často se mění členové komunity, jestli je tato činnost vykonávána jako koníček nebo hlavní zdroj obživy. Dosud bylo v práci popisováno hlavně městské zahradničení, ale komunitní zahrady

mohou vznikat i na venkově, kde může fungovat komunitní farmaření, anebo na půdě místního kláštera. Zde také slouží výpěstky jako zdroj obživy, pěstují se tu potraviny, které se na místě uvaří a spotřebují. Za komunitu lidí pěstujících rostliny lze považovat i dlouhodobé pacienty v nemocnicích. Každá taková komunita má jiná pravidla, jiný styl pojetí zahrad. Každá zahrada může mít i jiné cíle. Terapeutický účel, samozásobitelství, anebo jen prostý proces pěstování. Vše se v různé míře prolíná a mění podle potřeb komunity i daného jedince (Gillette, 2013).

Pokud se pozornost soustředí na zakládání komunitních zahrad ve městě, uvažuje se o dočasném využití ploch, které do té doby neplnily obytnou funkci. Je otázkou, zda by se nemělo s plánováním prostoru pro komunitní zahrady počítat při tvorbě územního plánu města. Z výše uvedeného vyplývá, že město připomíná ekosystém fungující na mnoha propojených rovinách. Aby projekty měst nezůstaly jen na papíře, je nutné, aby spolupracovali městští a krajinářští architekti s různými spolky pro územní plánování a po vzájemné dohodě vyhradili prostor pro komunitní zahrady jako místa, který bude splňovat veškerá kritéria plnohodnotné součásti města. Je možné, že budou komunitní zahrady v budoucnu stejně důležité jako městské parky, kde se v minulosti budovaly procházkové okruhy. Obě formy trávení volného času mají mnoho společného. Jedná se o aktivní formu odpočinku na čerstvém vzduchu a v přírodním prostředí. Slouží k socializaci, komunikaci, setkávání nových lidí, předávání informací. Parky jsou velmi důležitou součástí města a vždy budou jeho ozdobou. Je ale důležité si uvědomit, že komunitní zahrady jsou v lecčem o krok napřed (Šamšulová, 2014).

Městské zahradničení si získává svou pozici velmi nenápadně a skromně přetváří nehezká místa měst v malé malebné oázy zeleně. Odpovědí na otázku ohledně komunitního zahradnictví tedy nejsou grandiózní utopické projekty z pera jednoho autora, ale postupné zvykání obyvatel na tuto možnost. Protože přináší tolik výhod a nabízí variabilní možnosti pro každou příležitost, zažívají nárůst oblíbenosti (Buder, 1990).

Pokud je osloven krajinářský architekt, aby pomohl s návrhem komunitní zahrady, je mu již jasné, že pokud poptávající veřejnosti poskytne funkční základ, jeho návrh se stane odrazovým můstkem pro vytvoření prostoru pro sdružování lidí a kreativitu místních obyvatel. Každé město je jiné, nejen co se staveb týče, ale i kulturou, tradicemi a vizí do

budoucná. Zahrada musí být flexibilní, její design a program musí splňovat různorodé priority.

Pokud město povolí využívat nějakou plochu k zahradnickým účelům a potom se rozhodne plochu využít jinak, narazí na odpor uživatelů zahrad a i těch občanů, kteří se účastní komunitního dění jen okrajově. Lpění veřejnosti na vegetaci a její snaha chránit rostliny může však někdy komplikovat profesionálům jejich práci. Například pokud musí vykácet dlouhověkovou alej napadenou houbou nebo škůdcem, anebo když jen ruší výplňové dřeviny, které se nechaly přerůst. Proto je dobré na tyto akce komunitu a veřejnost předem upozornit a problém jim vysvětlit. Jedním z důvodů, proč město kácí vegetaci bez upozornění veřejnosti je skutečnost, že když na kácení upozorní, může tato akce vyvolat u místních lidí vlnu nevole a protestů. Z těchto důvodů by měl dostat slovo profesionál a zodpovědět případné otázky zpochybňující správnost rozhodnutí. Pěstování dobrých vztahů mezi úřady a občany není důležité jen v předvolebních kampaních do místního zastupitelstva. Tímto způsobem se hlavně buduje důvěra, že rozhodnutí úřadu bývají správné (Česká lesnická společnost, 2008).

Je také velmi důležité dbát na to, aby si zahradníci pečující o dočasnou zahradu uvědomili, že mají městský pozemek vypůjčený nebo pronajatý jen na dobu určitou. Pokud ovšem město zaregistruje veliký zájem o komunitní zahradničení, které prospívá občanům i městu, může své rozhodnutí o dočasnosti pozměnit.

K něčemu podobnému došlo ve Spojených státech amerických. V květnu roku 1999 byl starosta New Yorku Rudy Giuliani nucen zrušit plánovanou aukci na rozprodání městských pozemků, na kterých se rozkládalo 112 komunitních zahrad. Pozemky měly být prodány developerům. Proti tomu se však zvedla enormní vlna protestů a bylo napsáno neskutečné množství kritických článků, takže se město rozhodlo pozemky odprodat environmentální organizaci, která jim bude schopná poskytnout ochranu. Samozřejmě, že stovky jiných zahrad, které se pod tuto ochranu nedostaly, byly nakonec rozprodány. Z tohoto příkladu názorně vyplývá známá skutečnost v boji proti developerům, že je komunita vždy silnější než jedinec. Mnoho z těchto lidí stálo u počátku zahradničení vyvolaného fiskální krizí v 70. letech 20. století. Jejich zájem o tehdy devastované prostředí se stal součástí historie a kultury města, měly tedy plné právo vyjádřit svůj nesouhlas. Příběh silně připomíná historii mnoha českých zahrádkových osad (Martinez, 2010).

Provizorní využití pozemků často není nijak ukotveno v zákonech, a tak je složitější pro účastníky vypracovat smlouvu, ve které jsou uvedeny práva a povinnosti zúčastněných stran na krátkou dobu trvání komunitní zahrady. Často se také stává, a to nejen u krátkodobých zahradních projektů, zda se bude státní úředník držet striktně všech právních předpisů, tj. že najde předpis, který znemožní uskutečnění projektu, nebo ho naopak podpoří. Schvalovací procesy často trvají dlouho a někdy stačí jen vložit důvěru v budovatele projektu. Je potřeba vtáhnout občany do dění a přenést na ně více zodpovědnosti o zeleň v jejich okolí. Dobré je vybalancovat finanční zátěž městských správních orgánů a městských zahradnických spolků. Zahrady jsou budovány zahradnickým spolkem, který je spravuje, nebo společnými silami a s pomocí finančních prostředků pěstitelů. Uživatelé přispívají k chodu zahrady poplatkem za sezonu nebo za stanoviště. Také je správné mít přesnou představu o struktuře, organizaci a kompetencích jednotlivých složek, aby bylo možné se později s žádostmi obracet na konkrétní strany. Vše je tedy o spolupráci a komunikaci mezi městskými iniciativami, správními orgány a veřejností (Lawson, 2005) (Cézová, 2013).

Iniciativy a městské správy si spolupráci s veřejností nemohou vynucovat předpisy a omezeními, jinak ztratí dobrovolníky, pro které je práce na společném projektu důležitá. Mnoho zbytečných byrokratických opatření často znechutí jak amatérské dobrovolníky, tak obyvatele s profesionálním vhladem, kteří by se dali maličkostmi podnítit k přínosným, městem moderovaným, aktivitám.

Město, které nastaví jasná pravidla a finančně podpoří občany při těchto aktivitách, může hodně získat. Za pozornost stojí příklad z Velké Británie. Pod záštitou organizace Capital Growth bylo v Londýně od roku 2008 založeno více než 2 tis. nových zahradních projektů. Stačilo jen finančně podpořit občany londýnské metropole, aby sami vymysleli koncepty nových zahrad, našli vhodná místa k jejich umístění a pořídili si povolení úřadů (Lawson, 2005).

Takové úspěchy jsou velmi motivující. Důležité je však vždy mít na zřeteli individuální přístup. Je velmi účinné inspirovat se od ostatních měst zdařilými projekty, ale ty by měly být vždy přizpůsobeny místním podmínkám a možnostem. Dobrým příkladem z praxe se mohly stát betonové truhlíky, které nechalo instalovat zastupitelstvo Prahy 5 v ulicích této městské části. Bohužel se dobrá myšlenka nesečkala s odezvou u veřejnosti. Důvodem byla skutečnost, že nádoby, které měly sloužit k ozelenění a snížení prašnosti ulic, nebyly pro

pěstování vhodné. Rostliny v nich neprospívají i kvůli tomu, že jsou umístěny v nevyhovujícím prostředí.

Nápad mobilní stromové aleje lze nalézt u německé organizace Green City, která je používala jako předvoj stálých alejí. Dokazuje to skutečnost, že když si obyvatelé zvyknou na ozelenění svých ulic, v situaci, kdy jsou nutné zásahy do infrastruktury, jen uvítají možnost přemístit své stromořadí z truhlíků do půdy v ulici. Tímto způsobem se podařilo ozelenit několik desítek ulic dříve betonového města Mnichova.

Přestože se na Praze 5 zatím původní záměr nepovedlo dovést do zdárného konce, po hlasování obyvatel o umístění betonových truhlíků na Praze 3 se městská část rozhodla obnovit stávající uliční aleje a dosadit stromořadí do pěti ulic. Jedná se o trvalejší, hezčí a konečně méně finančně nákladnou variantu (Berný, 2013) (Anon, 2013).

3.10. Metodika: založení komunitní zahrady

Lucie Lankašová (2013): *„Zahrady nejčastěji zakládá skupina občanů nebo aktivní jednotlivci, kteří se později formují do právních subjektů, nejčastěji volí neziskové organizace (občanské sdružení nebo obecně prospěšná společnost) či rozšiřují činnost stávajících subjektů. Také veřejný sektor může mít zájem o provoz vlastní zahrady, velký potenciál v České republice mají především školy s velkými pozemky nebo místní správa, která chce vytvářet přátelské prostředí ve veřejném prostoru. Ani komerční firmy nezůstávají pozadu a zakládají vlastní městské zahrady často s cílem vlastní produkce (supermarket nebo restuarace), zvýšení kvality života zákazníků (developer) a v neposlední řadě pozitivního „zeleného PR“ např. v případě obchodních domů.“*

At' už se jedná o jednotlivce nebo samotnou komunitu, první fází úspěšného startu projektu je shromažďování užitečných informací o místní komunitě nebo o dostupných pozemcích. Příklady úspěšně založených komunitních zahrad lze vyhledat v regionálním tisku, na internetu, kontaktováním ekologických organizací, občanských sdružení, zahradnictví, zemědělců, farmářů, správních orgánů měst, správ státních pozemků a správ parků. K ucelení představy o projektu pomáhá dotazníkové šetření. Aktivní vyhledávání partnerů zase může zahradě hodně pomoci, a to nejen finančně. Vhodné je zapojení místní mateřské školy, domu s pečovatelskou službou, občanského sdružení nebo společensky prospěšné nadace.

Po počátečních analýzách je důležité rozhodnout o organizaci komunitní zahrady, o jejím financování a podobě. Ta závisí především na samotné komunitě. Nezáleží na tom, o který výše popsaný druh komunitní zahrady se jedná, vždy je potřeba vedení a aktivní podílení se obyvatel na plánování a péči o zahradu. Následně je třeba řešit finanční a personální zajištění chodu zahrady a majetkové poměry k vybranému pozemku. Ten může mít mnoho podob, důležité je zjistit jeho povahu v územním plánu a písemnou formou podrobně dohodnout s majiteli pozemku všechny detaily ohledně nakládání s jejich majetkem. Klíčovou rolí ve výběru pozemku hraje jeho dostupnost pro danou zahradnickou komunitu. Velkou výhodou je i blízký zdroj vody. Návrh scénáře zajištění provozu je důležité vypracovat včetně rozpočtu a zdrojů financování. Jedinci zdatní v public relation mohou rozjet vlastní informační kampaň.

Před samotnou realizací zahrady je dobré vypracovat její návrh, ve kterém budou konkretizovány prostory pro jednotlivé aktivity, návrh komunikací, osázení, technické detaily. Do zahrady se umisťují aktivity podle typu uživatelů, nejdříve je potřeba rozhodnout, zda bude zahrada sloužit výhradně zahradníkům nebo ji budou moct využívat i děti, domácí mazlíčci, praktikanti a brigádníci, návštěvníci a v daném případě pracovníci kuchyně či obchodu.

Podle velikosti komunitní zahrady, lokality a společnosti, která se o ní stará, lze přemýšlet o spojení zahrady a kavárny, letního baru nebo zahradní restaurace, ve které by se dali zužitkovat vypěstované potraviny. Přebytky často nejsou v zahradách problémem, ale pokud se vydaří zvláště dobrá sezóna, není od věci zařídit v rámci zahrady provizorní obchod.

Budova, která by sloužila jako zázemí, by však neměla chybět v žádné komunitní zahradě. Záleží jen na možnostech a typu zahrady a komunity, jestli by budova sloužila jen jako přístřeší a správní a informační centrum nebo i jako klubovna, prodejna, výrobní středisko a knihovna. Zahrada by měla být dobře vybavena vším potřebným zahradnickým náčiním a odbornou literaturou.

Aby byl návrh funkční a esteticky příjemný, je dobré spolupracovat s architektem, zahradním architektem a jinými profesemi (antropologem, sociologem, ekonomem), včetně odborníků na problematiku komunitních zahrad.

3.10.1. Pronájem pozemků

Nový občanský zákoník z roku 2014 prosazuje neformálnost smluv, tedy uzavření smlouvy i bez písemné formy. JUDr. Vladimír Koula (2014) uvádí: „*V zájmu právní jistoty lze písemnou formu smluv jen doporučit. Podle § 2339 lze pacht sjednaný na dobu neurčitou obecně vypovědět v šestiměsíční výpovědní lhůtě tak, aby skončil koncem pachtovního roku. U pronajatých zemědělských pozemků je tomu jinak, za pachtovní rok se považuje období od 1. října do 30. září následujícího roku. Zachovává se tak tradice zemědělského roku. Vypovědět tento tzv. zemědělský pacht lze, pokud není dohodnuto jinak, ve lhůtě dvanácti měsíců.*“⁶

3.10.2. Financování

Dlouhodobá finanční udržitelnost je pro provoz zahrady esenciální. Příspěvatelů může být hned několik. Finanční zdroje je možné využít na opravy zahrady, nájem, investice (rostlinný materiál, kutilský materiál), k pořádání akcí a v neposlední řadě na odměny aktivním jedincům.

Lucie Lankašová (2013) uvádí: „*I přesto, že většina zahrad je ne-pro-ziskových, tzn. že primárním cílem není vytvářet zisk, mohou tzv. společensky prospěšně podnikat a nabízet k prodeji vlastní produkty ze zahrady, případně produkty jiných organizací nebo poskytovat služby, jako jsou konzultace a poradenství, a vytvářet tak alespoň částečnou nezávislost na vnějších zdrojích. Tyto příjmy umožňují hradit například mzdu koordinátorovi projektu a dalším zapojeným osobám, což by měla být přirozená součást financování, jedině tak lze zajistit dlouhodobou stabilitu projektu díky lidem, kteří za přijetí zodpovědnosti a zdárného průběhu projektu jsou (alespoň symbolicky) odměňováni.*“

Edukační programy a materiály lze většinou hradit z grantů. Granty a dotace jsou vedle ročních členských příspěvků dalším zdrojem financování. Podpořit komunitní zahrady lze

---

⁶ JUDr. Vladimír Koula (2014): „*Pozemky se už nepronajímají, ale propachtovávají, u pozemků se zavádí pojem pacht. Jde o historický pojem spojený s označením nájemce jako pachtýř, nájemného jako pachtovné, pronajímatel se také nově stává propachtovatelem. Na rozdíl od nájemní smlouvy, kterou se přenechává věc k užívání jedné osobě na sjednanou dobu, se pachtem rozumí rovněž přenechání věci na stanovenou dobu k užívání, ale s tím výkladovým rozdílem, že u pachtu vedle práva na užívání věci jde jak o přenechání věci k užívání tak i k požívání. Tím se rozumí brání požitků, výtěžků z věci.*“

díky podporám regionálního rozvoje⁷, fondům a programům Evropské Unie⁸, národním operačním programům podporovaným Evropskou Unií⁹, integrovaným plánům rozvoje měst a specifickým plánům České republiky.

Obce mohou přispět sociální přímou investicí, využitím plánovacího monopolu (regulace objemu rozvojových ploch a pozemků na trhu, kontrola proporcionality – extenzivní rozvoj greenfields a revitalizace brownfields) a úpravou vztahů na území.

3.10.3. Ochrana zahrady

Bezpečnosti veřejného prostoru zahrad lze docílit omezením otevírací doby, tak lze prostor chránit proti vandalismu a krádežím. V současné době se k budování komunitních zahrad využívají jen pozemky, které jsou ohrazené bloky domů nebo oplocené a přístup k nim je omezený. Oplocení v přírodní krajině chrání zahradu proti zvěři, ale primárně je všechno oplocení určené k ochraně zahrad proti vandalům. Rozhodnutí, zda pozemek oplotit či neoplotit závisí na konkrétní lokaci pozemku a sociálním statutu všech obyvatel dané městské čtvrti. Pokud by mohlo docházet k narušení chodu zahrady zvenčí, je potřeba vniku zabránit oplocením, předejde se tak nespokojenosti zahradníků a možnému zániku komunitní zahrady. Vnější rizika nejsou jediným faktorem, na který je třeba dbát. Je nutné vytvořit bezpečnostní řád, který se bude dodržovat i uvnitř zahrady. Pravidla mohou být individuální dle druhu zahrady, ale měly by se opírat platné zákony.

3.10.4. Činnosti v zahradách

Protože komunitní zahrada není jen prostředek k získání lokální produkce, ale i odpočinková volnočasová aktivita, často se zahradničení kombinuje s dalšími činnostmi, které slouží k naplňování dalších potřeb zapojených jednotlivců nebo skupin. Diverzifikací těchto doplňkových činností lze nalákat širší spektrum zahradníků. Často se v zahradách pořádají semináře, setkání, workshopy, výstavy, kurzy, sezónní kulturní akce a jiné události, které se zahradnictvím přímo i nepřímo souvisí. Členové zahrad pořádají zahradnické soutěže,

---

⁷ Regionální politika EU, státní regionální politika, instituce (Agrární komora, Hospodářská komora, Regionální rozvojové agentury), veřejné investice (infrastruktury a ovlivňování podnikání a pracovního trhu).

⁸ Fond soudržnosti, strukturální fondy (regionální rozvoje ERDF, sociální ESF, zemědělský podpůrný a garanční EAGGF, soudržnosti CF aj.), regionální politika EU, státní regionální politika, instituce (Agrární komora, Hospodářská komora, Regionální fond solidarity).

⁹ Regionální operační programy, sektorové operační programy, integrované operační programy, operační programy přeshraniční spolupráce, operační program Praha.

barbeque, ochutnávky vypěstovaných plodin, oslavy přírodních procesů. Pokud jsou k dispozici vhodné prostory, lze se věnovat i zpracování plodin jako jsou konzervace, sušení či zaváření. Pěstování, produkce, setkávání, pohostinství, předčítání, předávání zkušeností a znalostí, zapojení umění formou pořádáním koncertů, návštěvy žáků a studentů základních a středních škol, setkání veřejnosti s politiky, to vše dělá z komunitní zahrady centrum společenského dění.

Uživatelé komunitních zahrad se o své zahrádky starají denně. To ale neznamená, že jsou v zahradě neustále. Kromě různých větších akcí je dobré vytyčit den v týdnu a určitou hodinu, kdy se bude setkávat a předávat si zkušenosti větší počet lidí. KC Zahrada Jižní město má například vymezeny dva dny v týdnu, kdy se pěstitelé setkávají ve větším počtu a sdílí své zahradnické úspěchy (Cézová, 2013).

3.10.5. Pěstované druhy

I když se zdá, že si v komunitních zahradách může pěstovat každý, co chce, není tomu tak. Na zahradách by se neměly pěstovat nelegální druhy rostlin (drogy), druhy které snadno plevelnatí, druhy výrazně přitahující škůdce, alergeny a jedovaté rostliny, zvláště pokud se na pozemcích vyskytují děti a domácí zvířata (Ezechel, 2013).

Pokud zahradník respektuje výše uvedená pravidla, může se rozhodnout, jak chce svou půdu obdělávat. Podle vybraných druhů lze záhon využít jednou či vícekrát za sezonu. Dobré je pěstovat vedle sebe druhy, které se doplňují nebo alespoň dobře snáší. Semena a sazenice lze nakoupit v obchodech. Vzhledem k omezenému výběru obchodní sítí nabízených odrůd lze semena získávat i výměnou, darem nebo přímo z přírody.

Podle Lucie Lankašové z KC zahrady pěstují Pražané na svých zahrádkách nejčastěji rajčata, hrášek, jahody, ředkvičky a různé bylinky. V menším počtu se pak pěstují cukety a brambory. Lucie Rohlenová uvedla, že na Ulitém záhonu se kromě rajčat nejvíce pěstovaly okurky, jahody, saláty a dýně (Cézová, 2013).

Podle výsledků šetření Českého statistického úřadu (rodinné účty) ve sledovaném období 2006 až 2014 poklesla průměrná plocha na domácnost v České republice osázená zeleninou

z 9,94 m² v roce 2006 na 6,20 m², plocha osázená jahodami se snížila z 3,65 m² na 1,87 m², plocha osázená bramborami se zmenšila ze 14,28 m² na 8,60 m². U rybízu, angreštu a ostatních bobulovin k tak výraznému poklesu osázené plochy nedošlo, v roce 2006 to bylo 1,86 m² a 1,72 m² v roce 2014 (Gébllová, 2015).

Obyvatelé měst někdy věčně spěchají, a i když se tomuto trendu chtějí vzepřít, někdy se jim prostě nedostává času. Desítky minut, někdy i více než hodinu (v případě velkých měst), tráví přejížděním po městě a ani osmi a půl hodinová pracovní doba jim nenahrává k brzkému příjezdu z práce domů. Tomuto nedostatku času by se komunitní zahrada měla přizpůsobit. Pokud chce časově vytížený zahradník pěstovat rostliny, musí se řídit několika zásadami. První je perfektní stav půdy před vysazením sazenic. Následuje pravidlo neustálého obdělávání půdy, rostliny totiž půdu zároveň mulčují (chrání proti plevelům, klimatickým vlivům, erozi). Zahradník vybírá druhy a odrůdy, které se nejlépe hodí na dané stanoviště. Pěstovaný sortiment je potřeba vybrat podle podmínek panujících na pozemku.

Pokud nelze dohledat odrůdy, které by prospívaly čistě díky podmínkám na stanovišti, je dobré vybrat rostliny, které koření hluboko, a dokážou tak lépe čerpat vodu. Mělce kořenní rostliny je možné pěstovat, pokud jsou suchomilné. Proti chorobám a škůdcům mají výhodu rostliny se vzdušnou architekturou nadzemní části. Obecně je výhodné vybrat rostliny, které jsou vůči chorobám a škůdcům odolnější (Křivánek, 2014).

Příkladem nenáročných rostlin jsou tykve, špenát setý, špenát novozélandský, mangold, salát římský, křen, rebarbora, cibule zimní, cibule šalotka a bylinky jako pažitka, kopr, estragon a majoránka. Tyto rostliny jsou také vhodné pro nezkušené pěstitele.

3.10.6. Půda

Při zakládání komunitní zahrady je třeba rozhodnout, zda se bude pěstovat přímo v půdě pozemku nebo se naveze nová zemina, která se rozprostře po pozemku či použije do beden a pěstebních pytlů. Nejdůležitějším hlediskem je složení půdy. Některé složky půdy lze vysledovat z jednoduchého průzkumu. Stačí se podívat, zda se v blízkosti půdy nachází cokoli, co by ji mohlo kontaminovat. Takovými objekty jsou dílny, továrny, průmyslové objekty nebo třeba autobazary, které často nedokáží zamezit úniku olejů do půdy. Při analýze se nesmí vynechat studium starých map a fotografií, ze kterých by se dalo vyčíst, jestli se na půdě vždy hospodařilo, anebo byla používána i k jiným účelům. Pouhým okem lze

vysledovat, zda je půda zhutnělá, navezená nebo se zbytky suti. Ze stavebních materiálů může být problematický výskyt asfaltu a střešní lepenky, které obsahují rakovinotvorné polycyklické aromatické uhlovodíky. Průmysl, staré nátěry, spalovny a blízkost frekventovaného silničního provozu zvyšují množství olova a kadmia, je tedy dobré nepěstovat nic v jejich bezprostřední blízkosti. Schopnost půdy vázat těžké kovy se také odvíjí od hodnoty pH, její změnou můžeme předejít extrémní mobilizaci těžkých kovů a naopak podpořit mobilizaci potřebných mikroprvků. Test ke zjištění pH půdy je jednoduchý a dostupný, bohužel testy na zjištění konkrétního obsahu prvků v půdě mohou být drahé a při snaze ušetřit i zavádějící. Přesto čím víc je známo pedologických parametrů, tím lépe lze s půdou dále pracovat, např. vypočítat potřebné množství jednotlivých složek hnojiva. Test může být zčásti nahrazen studiem indikačních rostlin na pozemku, které dokážou odhalit, jak hodnotu pH, tak hladinu spodní vody i přítomnost některých makro- a mikroživin (Leake, 2009) (Sulzberger, 2007).

Obecně platí, že půda už není tolik znečištěna průmyslem, ten se většinou přesunul mimo hranice města. Problémem jsou prach a spodiny z aut, které mechanicky lnou k částicím půdy, proto je dobré používat na mulčovací vrstvy ochranné fólie a po práci si důkladně umýt ruce nebo používat zahradnické rukavice (Popov, 2011).

3.10.7. Zpracování půdy

Rytím lze velmi dobře přerušit kořenový systém stávajících rostlin. Je tedy ideálním způsobem, jak začít připravovat záhon na již zarostlé půdě.

Orba na polích je velmi důležitá, protože správně zoraná půda znemožňuje škůdcům a chorobám přežít na posklizňových rostlinných zbytcích. Orba je hlavní činností proti plevelům, pokud zemědělec nechce používat velké množství herbicidů. Pokud však pěstitel na svém malém kusu půdy nezaznamenal žádné hrozby v podobě škůdců, může nechat půdu od rytí odpočinout. Častým rytím půdy se zhoršuje její struktura. Bortí se chodbičky vzniklé žížalami a ničí se mikrofauna, protože živočichové žijící u povrchu se dostanou desítky centimetrů pod zem, kde potom zahynou. Totéž naopak platí i pro tvory žijící hlouběji pod povrchem půdy. Dalším argumentem proti rytí je zaorání semen, která se přirozeně vysemenila a mohla by další vegetační období vzklíčit. Je potřeba rozhodnout, zda se na místě příští rok bude pěstovat něco jiného a tedy se rytím zničí i semena plevelů, anebo se

půda ponechá ve stejném stavu a počká se, co příští rok vyklíčí. Zhutnělou půdu není třeba rýt, lze ji doplnit humusem nebo materiálem, který jílovitou půdu trochu prokypří. Takovým materiálem může být písek (Sulzberger, 2007).

3.10.8. Používání pesticidů

V komunitních zahradách by používání pesticidů mělo být omezeno na minimum. Díky pletí není potřeba používání herbicidů. Ručně se dá také zlikvidovat množství škodlivého hmyzu, navíc díky tomu, že nepoužijeme insekticidy, ušetříme životy užitečné mikrobioty sídlící v půdě.

3.10.9. Používání hnojiv

Vše, co rostliny z půdy odeberou, by se mělo zase vrátit do půdy zpět. Nejlepší je kombinace minerálních a organických hnojiv. S organickou složkou díky dobře založenému kompostu nebývá problém. Výběr zdroje a poměru minerálních hnojiv záleží na velikosti obdělávaných pozemků a obsahu prvků v půdě. Složení půdy a obsah látek v půdě má vliv na nutriční hodnotu produktů.

Pokud zahradníci nepraktikují zelené hnojení a pěstují rostliny z čeledi *Fabaceae*, je dobré používat k jejich pěstování každý rok jiný kus půdy, protože místo obohacují dusíkem.

Od farmářů se lze v mnohém inspirovat, například postupné střídání plodin na záhonu nemusí dodržovat přesný osevní postup, ale díky kombinaci rostlin, které se dobře snášejí nebo dokonce navzájem podporují a doplňují, může zahradník ušetřit za hnojiva a prostředky proti škůdcům a plevelům. Půda se tak okamžitě nevyčerpá. Díky doplnění některých rostlin, může pěstitel příznivě ovlivnit vlastnosti půdy a přilákat užitečné organismy. Tak je tomu i v přírodě, ve většině případů rostliny neexistují v monokultuře, ale ve směsích, kde podle ročních období dominují určité druhy a nenechávají půdu bez pokryvu. Pěstování na různých úrovních snižuje erozi půdy a prodlužuje vegetační dobu zvyšováním teploty půdy. Jednou ze zásad je kombinovat a střídat mělce a hluboce kořenicí rostliny, většinou se jedná o rostliny z různých čeledí. Pokud známe nároky na živiny jednotlivých rostlin, potom můžeme podobně střídat rostliny náročné na živiny a rostliny, kterým stačí malé množství

živin, nebo rostliny, které čerpají z půdy rozdílné živiny a tak si vzájemně nekonkurují. Druhově specifické požadavky tak nemusí být na škodu a dá se s nimi dobře pracovat (Sulzberger, 2007).

Organické látky nejspíše zajistí komunitní kompost. Je dobré pověřit starostí o kompost osobu zkušenou, protože jinak nemusí proběhnout procesy správně a místo kompostu vznikne nepoužitelná tlející směs. Velký přínos kompostu nespočívá jen ve zpracování rostlinných zbytků ze zahrádek, ale také materiálu, který by se z domácností dostal do komunálního odpadu. Běžná domácnost vyprodukuje 40 % biologicky rozložitelného odpadu (kolem 30 kg za osobu na rok), který putuje do komunálního odpadu a přitom by se dal využít ke kompostování. Důležité je stanovit přísná pravidla, co se bude kompostovat¹⁰

Komunitní kompostování je vhodné pro všechny jedince, kteří nemají přístup k domácímu kompostování. Je levnější než komunální, protože není potřeba svoz bioodpadu, obci nevzniknou náklady s jeho manipulací a zpracováním. Na rozdíl od domácího může díky větší kumulaci hmoty urychlit a zkvalitnit kompostovací proces (Mrkvice, 2010).

3.10.10. Podpora užitečných a vzácných organismů

K dosažení funkčního zahradního ekosystému je potřeba nejen podpora pěstovaných rostlin, ale i všech užitečných organismů. Při zbavování užitkových rostlin škůdců je důležité umět rozlišit škůdce od organismů, které v zahradě pomáhají. Někdy živočichové, kteří jsou užiteční, zároveň škodí. Na místě také není vyhubit jedince ohroženého druhu. Aby však mohl zahradník obětovat nepatrnou část své úrody pro larvy vzácného motýla, musí umět od sebe larvy rozeznat. Mnohdy jsou také vzácné druhy vázané na jeden druh rostliny a tak lze jeho vysazením poskytnout tvorovi potravu a útočiště. Bohužel to samé platí i naopak, pokud z přírody zmizí odrůda, stejně rychle se vytratí i druh na ní závislý. Za poslední desetiletí tímto způsobem vymřely v přírodě již stovky druhů živočichů i rostlin.

---

¹⁰ Miroslava Veselá (2013) uvádí: „Česká republika se v porovnání s ostatními státy Evropské unie řadí svou produkcí komunálního odpadu mezi ty, které mají nižší hodnotu tohoto ukazatele. Zatímco u nás se podobně jako na Slovensku a v Polsku produkce stabilně pohybuje kolem 300 kg na obyvatele, Rakousko a Německo vykazují produkci téměř dvakrát vyšší. V roce 2011 bylo v Evropské unii podle dat Eurostatu průměrné množství vyprodukovaného komunálního odpadu 503 kg na obyvatele. Přestože komunální odpad tvoří pouze malou část z celkového objemu produkovaných odpadů (v České republice je to 14 %), patří tento ukazatel do soustavy indikátorů udržitelného rozvoje, a proto ho Eurostat dlouhodobě sleduje. V roce 2012 v porovnání s rokem 2002 vytrídil každý občan třikrát více odděleně sbíraných odpadů (43 kg). Tomu odpovídá i nakládání s komunálním odpadem, recyklace vzrostla téměř čtyřikrát a došlo k poklesu skládkování o 20 %.“

O medonosných včelách již byla řeč v kapitole Produktivní město. Dobré je také připomenout divoké včely, které obstarávají opylení prvních jarních květů, a motýly se čmeláky, kteří jsou nezastupitelnými opylovači čeledi bobovitých. Nejlepší podporou opylovačů je zajištění dostatku potravy po celý rok, proto je tolik důležité, aby i čistě produkční zahrady obsahovaly směsi květin a bylin.

V zahradě lze najít mnoho hmyzích pomocníků, kteří požíváním škůdců nebo roznášením pylu pomáhají vitalitě rostlin. Často se ale zapomíná na ty nejdůležitější, protože jsou ukryti v půdě. Společně s bakteriemi a houbami pomáhají zlepšit složení a strukturu půdy. Čím jsou včely pro opylení a tedy reprodukci, tím jsou žízály pro půdu a výživu rostlin.

Dravý hmyz zase snižuje počty mšic, drátovců, housenek, ploštic a plžích vajíček. Mezi něj řadíme slunéčka, zlatoočka, larvy pestřenek, škvory, pavouky, stonožky, střevlíky a dřepčíky.

Do zahrady by samozřejmě měli mít přístup i větší zvířata jako jsou ježci, ropuchy požírající slimáky, skokani, ještěrky, lasičky lovcí hraboše, užovky, slepýši, hmyzožraví rejsci, netopýři a ptáci. Ptáci jsou nenahraditelnými zahradními pomocníky, kteří se živí množstvím škůdců. Ptáky lze podpořit listnatými keři s bobulemi, ovocnými stromy, ale i trvalkami. Nadstavbou je pořízení ptačích budek, pitek a krmítek. Vesměs všem těmto živočichům lze vytvořit skromný příbytek v odlehlém koutu zahrady. Některým stačí pár větví, jiní preferují vlhké prostředí a pro některé lze dokonce koupit specializovanou budku či jinou konstrukci (Bruchter, 2014) (Ezechel, 2013).

4. Projekt

Ideový návrh komunitní zahrady představuje nové místo pro setkávání zahradníků z městské části Praha 16 Radotína. Díky vypracovaným analýzám současného stavu a informací získaných během práce na literární rešerši byla vypracována případová studie komunitní zahrady popsána v následujících kapitolách.

4.1. Úvod k projektu

Z hlediska zařazení mezi určitý typ komunitní zahrady se jedná o komunitní zahradu stálou. Půda v oblasti není kontaminována a nepředpokládá se funkční změna pozemku v územním plánu, takže není důvod budovat dočasnou zahradu v pytlích, přepravkách nebo bednách. Vysoké záhony umístěné na pozemku, mají praktický účel usnadnění práce s rostlinami pro starší pěstitele a omezení přístupu některých škůdců k pěstovaným rostlinám. Možnost sázet rostliny přímo do připravené půdy odlišuje tento projekt od většiny projektů pražských komunitních zahrad. Je to dáno především periferní lokalitou městské části Praha 16, která zatím netrpí nedostatkem ploch jako pražské centrum.

4.2. Současný stav

4.2.1. Základní údaje o pozemku

Pro zbudování komunitní zahrady byla vybrána parcela č. 1456/6. pozemek má výměru 4613 m² a současným vlastníkem je Hana Dologová s trvalým pobytem v Radotíně. Pozemek leží 200 m. n. m. Na listu vlastnictví nejsou zapsány žádné stavby, jednotky ani práva stavby. Pozemek spadá pod zemědělský půdní fond a ochranné pásmo vodního zdroje 2. stupně. Menší část výměry u řeky (792 m²) patří do 1. třídy ochrany zemědělského půdního fondu, což znamená, že výnosnost této půdy je vysoká. Výrazně větší část výměry (3821 m²) spadá pod 2. třídu ochrany zemědělského půdního fondu a má také vysoký produkční potenciál (Český úřad zeměměřičský a katastrální, 2015).

Pozemek je v současné chvíli nabízen majitelkou k prodeji.

4.2.2. Širší vztahy

Širší vztahy jsou graficky znázorněny na mapě širších vztahů. Podkladem je mapa technického využití území (Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, 2013).

Katastrální území Radotín

Městská část Praha 16 Radotín se rozkládá na levém břehu řeky Berounky na jihozápadě hlavního města Praha. Katastrální území má rozlohu 931 ha a 8 138 obyvatel (údaj k 31. 12. 2013) (Český statistický úřad, 2015).

Kromě Berounky je významným vodním prvkem Radotínský potok. Částí Prahy se území stalo až roku 1990, předtím bylo v letech 1967-1974 městem. První zmínky o osídlení Radotína sahají až do roku 993, kdy byl desátek ze dvora v Radotíně darován Boleslavem II. břevnovskému klášteru. Město se díky řadě podniků a především cementárně stalo sídlem průmyslu. Dnes je území hlavně bohaté na přírodní památky, nachází se tu 9 přírodních rezervací a chráněných oblastí, zasahujících až do chráněné oblasti Český kras (Kněžourek, 2003).

Rekreační aktivity v okolí

Pozemek je umístěn v centru rekreační části Radotína u řeky Berounky. Již dříve byla tato oblast hojně navštěvována obyvateli, protože kolem řeky jsou vedeny výletní, běžecké a cyklistické trasy. Na jih od pozemku již pár desítek let funguje v blízkých Říčních lázních ustájení pro koně, hospoda, dětské hřiště, letní zábavy (koncerty) a grilování. O několik desítek metrů dál je nově zbudována dráha pro kolečkové brusle vedoucí kolem revitalizované čističky. Přímo u pozemku je pouze rok starý koupací biotop. K němu patří sauna, občerstvení a nové parkoviště. Naproti je beach aréna pro plážový volejbal a nohejbal, k aréně přiléhá občerstvení a dětské hřiště. Dále jsou v oblasti dvě fotbalová hřiště a na druhé straně železniční dráhy softballové hřiště, sportovní hala a skatepark. V sousedství je základní a mateřská škola a dopravní hřiště pro děti.

Vzdálenost

V oblasti bydlí mnoho obyvatel v rodinných domech se zahradou a mimo katastrální území ve Velké Chuchli leží chatová osada Višňovka, která má charakter zahrádkářské osady. Přesto je blízko vybranému pozemku veliké množství obydlí, která zahradu nemají. Jedná se především o staré sídliště vzdálené od pozemku 10 minut pěšky a nové sídliště na náměstí Osvoboditelů, které je vzdálené 15 minut chůze. Čtvrt hodiny pěšky je vzdálené autobusové a

vlakové nádraží. Dochozí vzdálenost pozemku od dopravních uzlů, škol, rekreačních aktivit, řeky a především bytů potenciálních zahrádkářů je výborná.

Limity využití území

Na řešeném území není mnoho limit, největší hrozbou je možnost záplav. Pozemek leží v záplavovém území a není chráněn protipovodňovou ochranou. Pozemek také leží těsně za hranicí současně zastaveného území dle ÚPn SÚ HMP 1999. Podle hlukové mapy Útvaru rozvoje hl. m. Prahy je hladina hluku na pozemku do 55 dB. Průměrné roční koncentrace NO₂ v dané oblasti jsou do 30 µg/m³. Kolem řeky Berounky vede územní systém ekologické stability, velmi malá část pozemku spadá pod nefunkční regionální biocentrum. Z hlediska dopravy kolem pozemku vedou jen účelové komunikace. Návrhový horizont v regulativech funkčního využití území platného územního plánu plochu označil k funkčnímu využití v podobě luk, pastvin a městské a krajinné zeleně¹¹ (Útvar rozvoje hl. m. Prahy, 2015).

4.2.3. Přírodní podmínky

Půdní a geologické údaje

Na území převládá půdní typ fluvizem modální s bezkarbonátovými nivními sedimenty. Reliéf pozemku je rovinný se všesměrnou expozicí a pozemek je bez skeletu. Hloubka půda je velmi hluboká a mocnost ornice středně hluboká až hluboká s mocností humusového horizontu přesahujícím mocnost ornice (nejvhodnější využitelnost humusového horizontu). Půdotvorný substrát má místy přeryvy i přes 70 cm. Vláhové poměry půdy jsou příznivé, periodicky může dojít k převlhčení hlavně v období záplav (krátkodobé). Zrnitost a procento humusu kolísá mezi nízkými a vysokými hodnotami. Na pozemku je neutrální až slabě kyselá hodnota pH. Pozemek je potřeba v místech založení záhonů zřít a prokypřit, ale jinak je půda na pozemku ve výborném stavu (Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, 2015).

---

¹¹ Zeleň s rekreačními aktivitami, které podstatně nenarušují přírodní charakter území. Funkční využití: Přírodní krajinná zeleň, skupiny porostů, rozptýlené či liniové porosty dřevin i bylin, záměrně založené plochy a linie zeleně (parkové pásy), pobytové louky. Doplňkové funkční využití: Veřejně přístupná hřiště přírodního charakteru, dětská hřiště, drobné vodní plochy, drobná zařízení sloužící pro obsluhu sportovní funkce vodních ploch, cyklistické stezky, jezdecké stezky, pěší komunikace a prostory a komunikace účelové. Nezbytná plošná zařízení a liniová vedení TV (pro uspokojení potřeb území vymezeného danou funkcí). Výjimečně přípustné funkční využití: Zahrádkářská restaurace, hvězdárny a rozhledny. Parkovací a odstavné plochy (pro uspokojení potřeb území vymezeného danou funkcí). Komunikace vozidlové, nadřazená plošná zařízení a liniová vedení TV, stavby a zařízení pro provoz PID. Stavby a zařízení pro provoz a údržbu (související s vymezeným funkčním využitím) (Útvar rozvoje hl. m. Prahy, 2015).

Klimatické údaje

Pozemek spadá do druhého klimatického regionu, tak jako naprostá většina Prahy. Tento klimatický region je teplý, mírně suchý, s průměrným ročním úhrnem srážek 500-600 mm. Průměrná roční teplota v této oblasti se pohybuje mezi 8 a 9°C, suma teplot nad 10°C dosahuje 2600 až 2800. Pravděpodobnost suchých vegetačních období je 20-30% a vláhová jistota ve vegetačním období je pouze 2-4. Až na občasná sucha se jedná o ideální klimatické podmínky k pěstování rostlin (Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, 2015).

Biogeografické členění

Biografická oblast území je kontinentální. Biochorou jsou široké hlinité nivy 2. vegetačního stupně. Psotová (2011) uvádí: „*Segmenty tohoto typu biochory patří mezi nejrozsáhlejší v republice. Tvar segmentů je výrazně protáhlý s délkou až přes 100 km. Reliéf niv je typicky rovinný, v detailu je však reliéf členěn velmi plochými a tudíž nezřetelnými elevacemi břehových valů a zbytky teras, i menšími a nápadnějšími mrtvými rameny. Nejnápadnější tvary jsou dnes tvary antropogenního původu - hráze, násypy, odvodňovací příkopy a rozsáhlé štěrkovny zatopené vodou. Tento typ biochory vznikal výhradně podél velkých řek, s velkými povodněmi regionálního rozsahu a přínosem materiálu ze vzdálených pramenných oblastí. Sedimenty jsou tudíž zpravidla nevápnité. Geologická stavba je v zásadě jednoduchá a ve všech segmentech obdobná. Podloží tvoří pleistocénní a staroholocénní štěrkopísky a na nich spočívá 1-5 metrů mocná vrstva povodňových písčitých hlín. V detailu je však stavba velmi proměnlivá, s různou písčitostí a vápnitostí jednotlivých vrstev, doplněná organogenními sedimenty usazenými v bývalých mrtvých ramenech.*“

Fytogeografické a geomorfologické členění

Pozemek spadá pod fytogeografický okrsek Střední Povltaví. Geomorfologický systém na území je Hercynský, provincie Česká vysočina, subprovincie Poberounská soustava, Brdská oblast, celek Hořovická pahorkatina.

Typologie české krajiny

Podle využití pozemek spadá do urbanizované krajiny, podle reliéfu do krajín bez vymezeného reliéfu, podle osídlení se jedná o staré sídelní typy Hercynika.

Potenciální přirozená vegetace

Zájmové území spadá pod jilmovou doubravu, tedy tvrdé luhy nížinných řek. Just (2001) uvádí: „*Knihy píší, že původním, přirozeným porostem vltavské nivy byla jilmová doubrava s významným podílem topolu černého. Tyto porosty však byly ještě detailně členěny: jilmová doubrava zaujímal stabilní polohy, umožňující dlouhodobý nerušený růst, kdežto otužilé,*

rychlerostoucí topoly se specialisovaly na zarůstání ploch, odkrytých břehovou erozí a stěhováním říčního koryta. To je ostatně dobře vidět například v našich nejlépe zachovaných přirozených luzích, v Litovelském Pomoraví. Vývoj hájů na Císařském ostrově z tohoto modelu vychází. Bohužel již bez jilmů, které mezi tím s lidskou podporou (znečištění ovzduší, kyselá deště) zdecimovaly přenosné houbové nemoci, tracheomykózy.“

Hájek (2001) popisuje tvrdé luhy nížinných řek: „Zpravidla třípatrové jilmové a topolové doubravy a jaseniny s dominancí dubu letního (*Quercus robur*) a jilmu habrolistého (*Ulmus minor*), který však v posledních desetiletích ustoupil vlivem grafiózy, a na jižní Moravě také jasanu úzkolistého podunajského (*Fraxinus angustifolia* subsp. *danubialis*). Dále jsou ve stromovém patře přimíšeny *Acer campestre*, *Fraxinus excelsior*, *Prunus padus* subsp. *padus*, *Tilia cordata* a *Ulmus laevis*, ve vlhčích polohách *Alnus glutinosa* a *Populus nigra*, v sušších *Carpinus betulus*. Keřové patro je tvořeno hlavně zmlazenými dřevinami stromového patra, z keřů se vyskytují *Cornus sanguinea*, *Prunus padus* subsp. *padus*, *Sambucus nigra* aj. V přezvěřených lesích a oborách může keřové patro i chybět. V druhově bohatém bylinném patře převažují vlhkomilné až mezofilní druhy (*Aegopodium podagraria*, *Anthriscus sylvestris*, *Brachypodium sylvaticum*, *Circaea lutetiana*, *Festuca gigantea*, *Galium aparine*, *Geum urbanum*, *Glechoma heeracea*, *Impatiens noli-tangere*, *Stellaria nemorum*, *Urtica dioica* aj.). Mechové patro s druhy rodů *Eurhynchium*, *Plagiomnium* aj. je většinou jen slabě naznačeno.

Říční úvaly a nížinné pánve v teplé a relativně suché klimatické oblasti, na nivních půdách typu vega nebo paternia, na glejových půdách a případně také na anmóru. Půdy jsou těžší, jílovitohlinité až jílovité, bohaté živinami a pravidelně nebo občas zaplavované, místy však pouze při vysokých vodách. Častější záplavy jsou zejména v moravských úvalech. Na místech vzdálenějších od toků leží průměrná hladina podzemní vod asi 1 m pod povrchem půdy, u regulovaných toků až 2-3 m hluboko; její výkyvy během roku často přesahují rozmezí dvou metrů.

Ohrožení: Narušování vodního režimu krajiny, zejména odvodňování, výsadba hybridních topolů a jiných nepůvodních dřevin, přezvěření.

Management: Zachování přirozené dřevinné skladby, udržování nízkých stavů zvěře, citlivé revitalizace říčních systémů, umělé povodňování na místech s omezenými přirozenými záplavami.“

4.2.4. Inventarizace současné zeleně

V současnosti je na pozemku evidováno 71 kusů vegetace. Převážná část vegetace je zdravá a dobře založená, bohužel se z velké části jedná o nevyhovující druhy, nepůvodní a nehodící se. *Thuja occidentalis*, která je zastoupena v největším množství je alergenní a silně jedovatá rostlina, která navíc tvoří nepřírozenou vysokou bariéru mezi pozemkem a okolím. *Taxus baccata* je také alergenní a kromě dužnatého míšku jedovatý.

Rostliny, které by se svým druhem hodily do konceptu, jsou zase náletovými dřevinami, které nejsou v nejlepším stavu. Vegetace je podrobně popsána v tabulce č. 2, symbolem * je označen kus, který nebude vykácen, jedná se vlastně jen o zachovalý smrk, který bude sloužit dětem k nazdobení v době Vánoc. Současná zeleň je zakreslena v mapě současného stavu.

Č.	Druh	Obvod kmene (cm)	Průměr (cm)	Výška (m)	Zdrav. stav	Sadov. hodnota	Vitalita	Stabilita
1.	<i>Taxus baccata</i> 'intermedia'	12	4	2,5	1	2	1	0
2.	<i>Taxus baccata</i> 'intermedia'	12	4	2,5	1	2	1	0
3.	<i>Taxus baccata</i> 'intermedia'	12	4	2,5	1	2	1	0
4.	<i>Taxus baccata</i> 'intermedia'	12	4	2,5	1	2	1	0
5.	<i>Taxus baccata</i> 'intermedia'	12	4	2,5	1	2	1	0
6.	<i>Taxus baccata</i> 'intermedia'	12	4	2,5	1	2	1	0
7.	<i>Thuja occidentalis</i>	14	4,6	4	2	1	1	0
8.	<i>Thuja occidentalis</i>	16	5	4,5	2	2	1	0
9.	<i>Thuja occidentalis</i>	14	4,6	4	1	1	1	0
10.	<i>Thuja occidentalis</i>	30	9,4	7	1	1	1	0
11.	<i>Thuja occidentalis</i>	29	9,2	6,5	1	1	1	0
12.	<i>Thuja occidentalis</i>	27	8,5	6,5	2	1	1	0
13.	<i>Thuja occidentalis</i>	30	9,6	7	1	1	1	0
14.	<i>Thuja occidentalis</i>	31	10	7	1	1	1	0
15.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,3	6	2	1	1	0
16.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,3	6	1	1	1	0
17.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,3	6	1	1	1	0
18.	<i>Thuja occidentalis</i>	26	6,4	6	1	1	1	0
19.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,3	6	1	1	1	0
20.	<i>Thuja occidentalis</i>	27	8,5	6,5	2	2	1	0
21.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,3	6	2	1	1	0
22.	<i>Thuja occidentalis</i>	30	9,6	8	1	1	1	0
23.	<i>Thuja occidentalis</i>	32	10,5	8	1	1	1	0
24.	<i>Thuja occidentalis</i>	26	6,5	6,5	1	1	1	0
25.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	6,5	2	1	1	0
26.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	6	1	1	1	0
27.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	6	1	1	1	0
28.	<i>Thuja occidentalis</i>	20	6	5,5	2	2	1	0
29.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	6	1	1	1	0
30.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	6	1	1	1	0
31.	<i>Thuja occidentalis</i>	27	8,5	6,5	1	1	1	0

32.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	6	1	1	1	0
33.	<i>Thuja occidentalis</i>	26	6,6	6,5	2	1	1	0
34.	<i>Thuja occidentalis</i>	26	6,6	6,5	2	1	1	0
35.	<i>Thuja occidentalis</i>	20	6	5	1	1	1	0
36.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	5,5	1	1	1	0
37.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	5,5	1	1	1	0
38.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	5,5	2	1	1	0
39.	<i>Thuja occidentalis</i>	26	6,6	6	1	1	1	0
40.	<i>Thuja occidentalis</i>	20	6	5	1	1	1	0
41.	<i>Thuja occidentalis</i>	22	6,2	5,5	2	2	1	0
42.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	5,5	1	1	1	0
43.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	6	1	1	1	0
44.	<i>Thuja occidentalis</i>	26	6,6	6	1	1	1	0
45.	<i>Thuja occidentalis</i>	26	6,6	6	1	1	1	0
46.	<i>Thuja occidentalis</i>	26	6,6	6	2	1	1	0
47.	<i>Thuja occidentalis</i>	24	6,4	5,5	2	1	1	0
48.	<i>Carpinus betulus</i>	26	6,6	7	3	4	3	3
49.	<i>Picea abies</i>	20	6	5	2	3	1	2
50.	<i>Acer platanoides</i>	28	9,5	10	2	2	1	0
51.	<i>Picea abies</i>	26	6,6	6	2	3	1	2
52.	<i>Acer platanoides</i>	28	9,5	8	1	1	1	0
53.	<i>Picea abies*</i>	24	6,4	5,5	1	1	1	0
54.	<i>Tilia cordata</i>	20	6	5	2	2	1	1
55.	<i>Picea pungens</i>	30	9,6	8	2	3	2	1
56.	<i>Tilia cordata</i>	12	4	2,5	1	2	1	1
57.	<i>Ulmus minor</i>	9	3	2	1	2	2	1
58.	<i>Tilia cordata</i>	8	3	2,5	1	2	1	1
59.	<i>Tilia cordata</i>	7	2,5	1,5	2	2	1	0
60.	<i>Tilia cordata</i>	12	4	2,5	2	2	2	1
61.	<i>Tilia cordata</i>	12	4	2,5	2	2	2	1
62.	<i>Prunus avium</i>	12	4	2,5	1	1	1	1
63.	<i>Alnus glutinosa</i>	8	3	2	2	2	1	1
64.	<i>Prunus avium*</i>	15	5	4	1	1	1	0
65.	<i>Tilia cordata</i>	12	4	2,5	2	2	2	1
66.	<i>Sambucus nigra</i>	7	2,5	3	1	1	1	0
67.	<i>Picea pungens</i>	28	9,2	7,5	2	2	2	0
68.	<i>Picea pungens</i>	28	9,2	7	1	2	2	0
69.	<i>Thuja occidentalis</i>	26	6,6	6,5	1	1	1	0
70.	<i>Picea pungens</i>	30	9,6	8	1	1	1	0
71.	<i>Thuja occidentalis</i>	26	6,6	6,5	1	1	1	0

Tab. č. 2.: Inventarizace stávajících dřevin (hodnocení dle Pejchala)

Význam čísel uvedených u zdravotního stavu, sadovnické hodnotě, vitalitě a stabilitě: 0 – výborný stav, 1 – velmi dobrý stav, 2 – dobrý stav, perspektivní, 3 – dobrý stav, dožití stromu v řádu 10 let, 4 – špatný stav, strom odumírá, 5 – havarijní stav, odumřelý strom

4.2.5. Komentovaná fotodokumentace

Poloha pořízení fotografií je označena v mapě č. 2.

I. Východní část pozemku leží u frekventované trasy, kterou využívají místní obyvatelé, bydlící u řeky, i cyklisté jedoucí z Prahy směrem do Černošic a opačně. Trasa vede podél řeky Berounky, je dvoucestná, cesty dělí travnatý pás s topoly černými, alej se postupně obnovuje.

II. Při pohledu na řeku si lze všimnout širokého pásu trávníku po pravé straně nově rekonstruované cesty. Dříve vyšlapané ničím nezpevněné cesty se v posledních letech dočkaly šterkové úpravy a jejich okolí bylo zbaveno náletových dřevin a bylin a bylo zatravněno.

III. Na náspu je nově vybudovaný koupací biotop. Předtím byla na jeho místě velmi problémová plocha s nefunkční čističkou. Na prostoru tohoto brownfieldu s nepřehlednou vegetací se často vyskytovali problémoví lidé, což činilo problém hlavně z toho důvodu, že hned vedle je základní škola.

IV. Z obrázku je patrné, že se jedná o rovinatou plochu bez výmolů a vegetace. Pozemek je v této formě udržován už přes patnáct let. Oplocenou plochu nikdo nevyužívá. Pro chatařský život je v okolí pozemku příliš rušno, ale pro socializační možnosti komunitní zahrady má pozemek výborné předpoklady.

V. Sousední pozemek je využíván jako zahrádkářský, je na něm malá chatička a je plný jehličnatých dřevin. Na pozemku komunitní zahrady se nedají budovat větší konstrukce budov, protože patří do záplavového území. Navíc jsou v okolí budovy, které obsahují vše, co je třeba (toalety, přístřešek,...).

VI. Na pozemku navrženém k budování komunitní zahrady je 90% dřevin jehličnatých, jako na sousedním pozemku. Vysazené druhy jako množství zeravů a stříbrně zbarvené smrky pichlavé se do konceptu ekologicky mířené komunitní zahrady vůbec nehodí, stejně jako se nehodí do vegetace okolí.

VII. Kolem západní části pozemku vede asfaltová komunikace, která je ale chodci a cyklisty využívaná ve stejné míře jako trasa u řeky. Pozemek je z této strany obklopen vysokými zeravy západními a jedinou prolukou mezi nimi jsou přístupová vrata k pozemku.

VIII. Na pozemku jsou betonové monolity, pravděpodobně pozůstatky pokusu o založení budovy. Ty musí být před změnami na pozemku zlikvidovány, ale jinak kromě kácení nevyhovující vegetace je potřeba jen natřít vrata a natáhnout nové pletivo do plotních sloupků.

IX. Celkový pohled na pozemek od vrat. Jedná se o velmi dlouhý pozemek, který díky promyšlené zonaci a umístění prvků dostane příjemné proporce. Na horizontu dominují topoly u řeky, na samotném pozemku vysazené zeravy.

4.3. Návrhová část

4.3.1. Idea návrhu, půdorysné řešení návrhu

Půdorysné řešení návrhu je graficky zpodobněno na mapě č. 3. Pracovalo se s velkorysým prostorem, takže zbylo místo jak pro soukromé záhony jednotlivých zahradníků tak i společnou produkční zónu. Blízkost školy předurčila část zahrady vyhrazené dětem ze základní školy pro environmentální výuku. Hlavním tématem komunitní zahrady v Praze 16, je jedlý potenciál všech použitých vegetačních prvků (jak pro lidi, tak pro zvířata).

Od stávající vstupní části vede nově vytvořená 3 m široká šterková cesta vedoucí téměř celým pozemkem až k ovocnému sadu. Ve vstupní části je květinový záhon, větší zahradní domek a 2 stojany na kola. Naproti domku je 9 ks pařenišť zabírající bezmála 19 m². Celý pozemek je z nejrušnější strany odcloněn domácími keři, přesto jsou v živém plotě nechány mezery pro komunikaci s vnějším okolím.

Všechny záhony jsou obsypány šterkovým povrchem a lze rozlišit tři druhy záhonů. Prvním druhem jsou záhony soukromé, které mají 3x3 m². Níže jsou popsány příklady tří osazovacích plánů pro tyto záhony. Druhou částí jsou záhony pro děti z blízké základní školy (2x2 m²). Ty mají ve své blízkosti menší zahradní domek, do kterého si mohou dát vlastní nářadí a pracovní oděv. Třetí částí jsou komunitní záhony (2x2 m²), o které se stejně jako o sad a květinový záhon stará celá komunita. Samozřejmě pokud tento přístup selže, bude se muset společných prostor ujmout koordinátor zahrady nebo je bude muset někomu přidělit. Náplní práce koordinátora však není starat se o všechny společné prostory, koordinátor práce v zahradě moderuje.

V zahradě nechybí 3 komposty (uzrálý hotový kompost (používá se na záhony), zrající kompost (zraje několik měsíců), zakládaný kompost (na něj se přikládá rostlinný odpad)). Zahrada končí na východní části ovocným sadem a odpočinkovým místem, kde se nachází dva grily a šest piknikových stolů s lavičkami.

Přestože je vytvořen návrh komunitní zahrady, jak už bylo popsáno výše, zahrada musí splňovat potřeby komunity, která se o ni stará. Musí být flexibilní. Pokud bude komunita úspěšně kompostovat i odpad z vlastní domácnosti, navýší se kapacita kompostů. S větším množstvím malých dětí je možné do prostoru přidat herní prvky jako je pískoviště nebo houpačka.

Pokud upadne zájem o pěstování, lze snadno záhony zrušit, prostě se nechají zpět porůst trávou. Návrh ukazuje maximální kapacitu zahrady.

4.3.2. Zonace

Mapa č. 4 předvádí funkční zonaci v rámci komunitní zahrady. Vstupní část zůstává stejná, plot i vstupní vrata jsou v dobrém stavu. Oba zahradní domky a komposty spadají pod provozní zónu. Největší prostor zabírají záhony, o které se starají konkrétní zahradníci, následují školní záhony a společné záhony, vedle kterých je navržena společný rekreační prostor.

Vegetace tvoří dva výrazné prvky. Prvním liniovým prvkem oddělujícím pozemek od rušnější části s biotopem, je tvořen listnatými keři, které jsou vybrány podle své původnosti a ekologické hodnoty. Byl kladen speciální důraz na počet organismů, které strom využívají. Pokud bylo zjištěno, že je keř hostitelem pro množství ptáků a opylovačů a zároveň splňoval další kritéria (nejedovatost aj.), byl přidán do navrhovaného sortimentu komunitní zahrady. Některé plody jsou po úpravě jedlé i pro lidi. Hlavní produkční keře však tvoří předěly mezi skupinami záhonů.

Druhým výrazným prvkem je ovocný sad. Ovocné stromy v okolí dávají dobrý výnos kvalitního ovoce. Sad tvoří poloprůhlednou clonu mezi rušnou procházkovou cestou a komunitní zahradou. Přestože je vegetací často odcloněn nějaký ruch, nikdy netvoří nepropustnou bariéru. Základem komunitních zahrad je socializace a to nejen uvnitř komunity, ale je podporována i komunikace s vnějším světem.

4.3.3. Vegetační prvky

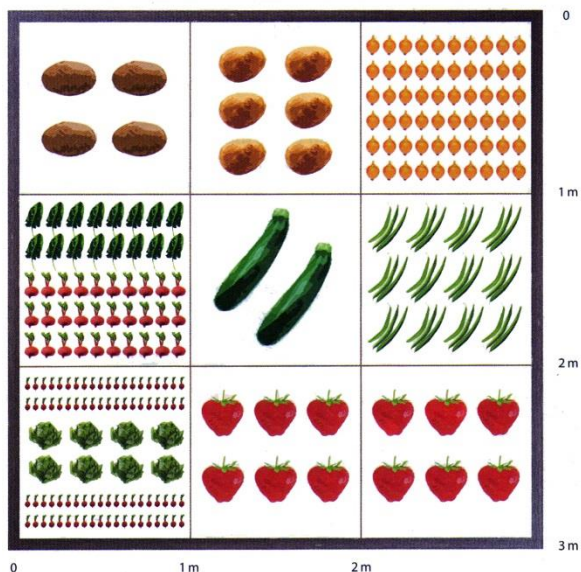
Osazovací plán

Osazovací plán je graficky znázorněn v mapě č. 5. a doplněn tabulkou č. 3., která podrobně popisuje navrhovaný sortiment komunitní zahrady. Sortiment byl vybírán pro specifické potřeby zahrady, bylo dbáno na přirozený výskyt dřevin v blízkém okolí, původnost dřevin v ČR, jedlost rostlin, ekologickou podporu prostředí (potrava a úkryt pro hmyz a ptáky).

Č.	Počet	Druh česky	Druh latinsky	Parametry zeleně
1.	4	Hrušeň 'Konference'	<i>Pyrus</i> 'Konference'	výška 90-110, čtvrtkmen, prostok.
2.	7	Jabloň 'Hana'	<i>Malus</i> 'Hana'	výška 90-110, čtvrtkmen, prostok.
3.	4	Jabloň 'Blaník'	<i>Malus</i> 'Blaník'	výška 90-110, čtvrtkmen, prostok.
4.	2	Jeřáb ptačí	<i>Sorbus aucuparia</i>	výška 150-200, zemní bal
5.	1	Jilm vaz	<i>Ulmus laevis</i>	obvod kmínku 10-12, vysokokmen
6.	1	Lípa srdčitá	<i>Tilia cordata</i>	obvod kmínku 10-12, vysokokmen
7.	2	Moruše bílá	<i>Morus alba</i>	kontejner 5l
8.	4	Slivoň švestka	<i>Prunus domestica</i>	výška 90-110, čtvrtkmen, prostok.
9.	3	Třešeň 'Granát'	<i>Prunus cer.</i> 'Granát'	výška 90-110, čtvrtkmen, prostok.
10.	5	Bez černý	<i>Sambucus nigra</i>	kontejner 2l
11.	8	Brslen evropský	<i>Euonymus europaeus</i>	kontejner 2l
12.	7	Dřín obecný	<i>Cornus mas</i>	kontejner 2l
13.	8	Dříšťál obecný	<i>Berberis vulgaris</i>	kontejner 2l
14.	5	Hloh obecný	<i>Crataegus monogyna</i>	kontejner 2l
15.	8	Janovec metlatý	<i>Cytisus scoparius</i>	kontejner 2l
16.	6	Kalina obecná	<i>Viburnum opulus</i>	kontejner 2l
17.	6	Klokoč zpeřený	<i>Staphylea pinnata</i>	kontejner 2l
18.	8	Krušina olšová	<i>Frangula alnus</i>	kontejner 2l
19.	6	Líska obecná	<i>Corylus avellana</i>	kontejner 2l
20.	8	Mahalebka obecná	<i>Prunus mahaleb</i>	kontejner 2l
21.	4	Maliník obecný	<i>Rubus idaeus</i>	kontejner 2l
22.	7	Meruzalka alpská	<i>Ribes alpinum</i>	kontejner 2l
23.	22	Meruzalka černá	<i>Ribes nigrum</i>	kontejner 2l
24.	21	Meruzalka červená	<i>Ribes rubrum</i>	kontejner 2l
25.	5	Meruzalka skalní	<i>Ribes petraeum</i>	kontejner 2l
26.	21	Meruzalka srstka	<i>Ribes uva-crispa</i>	kontejner 2l
27.	4	Ostružiník křovitý	<i>Rubus fruticosus</i>	kontejner 2l
28.	5	Ptačí zob obecný	<i>Ligustrum vulgare</i>	kontejner 2l
29.	5	Růže dužnoplodá	<i>Rosa villosa</i>	kontejner 2l
30.	4	Růže šípková	<i>Rosa canina</i>	kontejner 2l
31.	4	Řešetlák počistivý	<i>Rhamnus catarctica</i>	kontejner 2l
32.	6	Střemcha obecná	<i>Prunus padus</i>	kontejner 2l
33.	2	Svída krvavá	<i>Cornus sanguinea</i>	kontejner 2l
34.	3	Trnka obecná	<i>Prunus spinosa</i>	kontejner 2l
35.	1	Vrba jíva	<i>Salix caprea</i>	kontejner 2l
36.	5	Zimolez obecný	<i>Lonicera xylosteum</i>	kontejner 2l

Tab. č. 3.: Navrhovaný sortiment komunitní zahrady

Příklad osázení komunitních záhonů

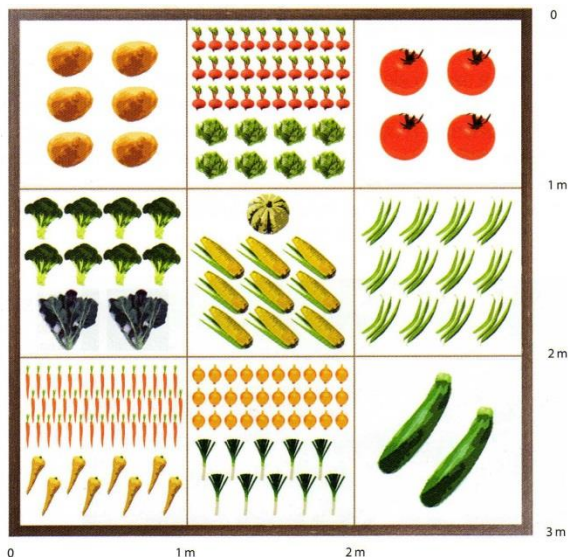

Obr. č. 1.: Nenáročný záhon

(4 ks brambory hlavní sezony, 6 ks nové brambory, 60 ks cibule, 16 ks špenát, 30 ks červená řepa, 2 ks cuketa, 12 ks fazol obecný, 40 ks ředkvička, 8 ks salát, 40 ks ředkvička, 12 ks jahoda) (Halsall, 2012)

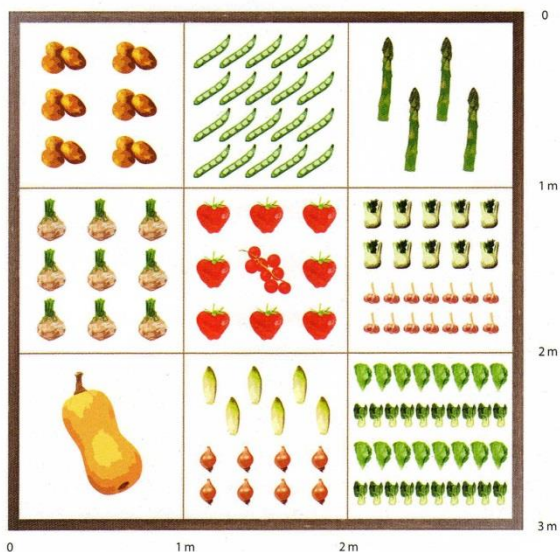
Obr. č. 2.: Rodinný záhon

(6 ks rané brambory, 30 ks červená řepa, 8 ks salát, 4 ks keříčková rajčata, 8 ks brokolice květáková, 2 ks brokolice stonková, 1 ks tykev, 1 ks kukuřice, 12 ks fazol obecný, 45 ks mrkev, 8 ks pastinák, 30 ks cibule, 10 ks pórky, 2 ks cuketa) (Halsall, 2012)

Obr. č. 3.: Labužnický záhon

(6 ks brambory salátové, 20 ks bob obecný, 4 ks chřest, 9 ks chřest, 8 ks jahody, 1 ks červený rybíz, 10 ks fenykl obecný sladký, 14 ks česnek, 1 ks dýně, 6 ks čekanka, 8 ks šalotka, 8 ks salát, 10 ks pekingské zeli, 8 ks salát, 10 ks pekingské zeli) (Halsall, 2012)

4.6.4. Vizualizace

Vizualizace č. 1.: Ovocný sad

Vizualizace č. 2.: Záhony a ovocné keře

Vizualizace č. 3.: Školní část zahrady

5. Diskuze

Zahradničení v českých městech má, hlavně díky fenoménu zahradních osad, dlouholetou tradici. Komunitní zahradničení ve městech však tomuto konceptu dodává přidanou hodnotu, tou je sociální charakter zahradničení. Zatímco jedinec pěstující ve městě vlastní potraviny se věnuje pouze zahradničení, uživatelé komunitních zahrad se skrz zahradnickou činnost socializují. Komunitní zahrada nestojí na zahradě, ale na komunitě. Tato skutečnost může být zároveň výhodou i nevýhodou. Silná komunita zahradníků, kteří se navzájem podporují a tolerují, předávají si zkušenosti a vedou své potomky environmentálním směrem, je základem pro správně fungující komunitní zahradu.

Bohužel je velmi jednoduché tuto rovnováhu narušit, sociální vztahy jsou křehké, sociální interakce leckdy složité a komunitu lze tedy snadno rozvrátit. Pokud se jedná o vnitřní spory, jde situace zvládnout hůř, protože pokud komunitní zahradu ohrozí nějaký vnější faktor, jsou zahradníci schopní se vůči tomuto problému semknout a za svou zahradu bojovat. Právě překonání nesnází a nedorozumění uvnitř komunity má však ten pravý společenský dopad. Města se zvětšují, zvyšuje se množství virtuálních interakcí, a ačkoli jsou si lidé prostorově blíže než kdy jindy, roste v nich pocit odcizení.

Přestože je diplomová práce založená na vyzdvižení výhod vlastní produkce potravin, uvědomění si hodnoty potravin a získání vztahu k nyní anonymním produktům zemědělství, v komunitních zahradách tkví obrovský sociální potenciál. Právě mezioborovou spoluprací lze tento potenciál plně využít a spojit všechny benefity, které může komunitní zahradničení ve městech nabídnout. Komunitní zahrady lze vnímat v mnoha rovinách, všechny mají zároveň větší množství náplně a přece se od sebe můžou v mnohém lišit. Množství možností komunitních zahrad by mělo vést k dalšímu výzkumu tohoto fenoménu z pohledů různých oborů – sociologie, psychologie, antropologie, urbanismu, zahradnictví, ekonomie, ekologie, potravinářství.

Projektování produktivních měst může znít jako vzdálená budoucnost, ale založení komunitních zahrad může v této chvíli výrazně pomoci rozpolcené společnosti. V současnosti se v sousedních zemích rozmáhá trend interkulturních zahrad. Právě možnosti zahrad, ve kterých mezi sebou budou vycházet různá etnika a předávat si znalosti a dovednosti, může české společnosti umožnit přijmout cizí kulturu a přistěhovalcům poskytnout přirozený nástroj k jejich integraci.

V práci jsou vypsány možnosti financování projektu komunitních zahrad, přesto otázka peněz, sponzorství, dotací, odměn a dobrovolnictví, může být další problémovou oblastí.

Velmi důležitou roli hraje v podpoře komunitních zahrad městské zastupitelstvo. Vstřícným přístupem obě strany mnohé získají, od materiální pomoci po dobré vztahy. Komunikace mezi městem a jeho obyvateli je pro vývoj města a spokojenost občanů esenciální.

Otázkou je, zda se dá s prostorem pro komunitní zahradu počítat již při vytváření urbanistického konceptu, anebo jestli musí být proces tvorby zahrady nastartován ze strany obyvatel. V současné době se česká společnost s myšlenkou komunitních zahrad teprve seznamuje. Podmínkou k jejich fungování je zapotřebí, aby vznikla zahradnický orientovaná komunita obyvatel. Další cestu představuje začlenění některých principů komunitního zahradnictví do problémových zahrádkářských osad.

Projekt komunitní zahrady v Praze 16 byl navržený podle poznatků učiněných během práce na literární rešerši. Záhony respektují touhu po vlastní soukromé produkci, ale část společného zahradničení přináší komunitě tu pravou výzvu, kdy musí jedinec sám odhadnout, kolik chce do společného zahradničení investovat času a sil a kolik odměny si může odnést. Část zahrady je věnována k experimentování dětem z blízké základní školy. Zahrada poskytuje prostor i pro jiné aktivity než je pěstování a podporuje tak vztahy uvnitř komunity. Protože je však pozemek umístěn v centru rekreačních aktivit, nebylo nutné zahradu vybavit všemi prvky, některé jsou hned v sousedství (toalety, sprchy, občerstvení, přístřešek). Nejdůležitější částí návrhu je prostorové řešení zahrady a výběr vegetačních prvků.

6. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo shrnutí vývoje komunitních zahrad, příklady zahrad, vytyčení společných rysů, nástin vývoje komunitních zahrad v budoucnosti a možnosti zakládání komunitních zahrad. To vše doplněno návrhem komunitní zahrady v zájmovém území Prahy 16. Cíl se povedlo splnit, jak v části literární rešerše, tak v návrhové části.

7. Seznam použitých zdrojů

7.1. Monografické publikace

Anger, J., Fiebrig, I. Schnyder, M. 2013. Edible Cities: Urban Permaculture for Gardens, Yards, Balconies, Rooftops and Beyond. Permanent Publications. p. 176. ISBN: 978-1-85623-137-4

Beatley, T. 2011. Biophilic Cities. Integrating Nature into Urban Design and Planning. Island Press. Washington. p. 191. ISBN: 978-1-59726-714-4

Buder, S. 1990. Visionaries and Planners: The Garden City Movement and the Modern Community. Oxford University Press, Incorporated. p. 289. ISBN: 9780195362886

Česká lesnická společnost. 2008. Povolování kácení stromů ve městech. Česká lesnická společnost. Praha. 67. ISBN: 978-80-02-02056-1

Ezechel, M. 2013. Školní zahrady a jejich využití k EVVO a k udržitelnému rozvoji. Mělník: Česká zahradnická akademie. Mělník. 122. ISBN: 978-80-87610-12-1

Geier, B. 1996. Biologisches Saatgut aus dem eigenen Garten. Premio Verlag. Berlin. 237. ISBN 13: 9783922026037

Gillette, H. 2013. Civitas by Design: Building Better Communities, from the Garden City to the New Urbanism. University of Pennsylvania Press. p. 233. ISBN: 9780812205282

Halsall, L. 2012. Step-by-step veg patch. A Penguin Group. London. p. 256. ISBN: 978-80-242-4017-6

Hanson, D., Marty, E., Winne, M. 2012. Breaking Through Concrete: Building an Urban Farm Revival. University of California Press. p. 201. ISBN: 9780520949713

Hájek, M., Husák, Š., Chytrý, M., Kočí, M., Kolbek, J., Krahulec, F., Kučera, T., Kučerová, A., Neuhäuslová, Z., Rybníček, K., Sádlo, J., Šumberová, K. 2001. Katalog biotopů České republiky. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Praha. 307. ISBN: 80-86064-55-7

Hurych, V., Svoboda, S., Michalková, R., Stejskalová, J. 2011. Tvorba zeleně. Sadovnictví-Krajinářství. Grada, VOŠZa a SZaŠ Mělník. Praha, Mělník. 304. ISBN 978-80-904782-6, ISBN 978-80-247-3605-1

Chloupek, O. 2008. Genetická diverzita, šlechtění a semenářství. Academia. Praha. 307. ISBN: 978-80-200-1566-2

Kikalová, K., Kopecký, M., Tomanová, J. 2013. Antropologicko-psychologicko-sociální aspekty podpory zdraví a výchovy ke zdraví. Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc. 517. ISBN: 978-80244-3472-8

Křivánková, D., Machátová, I. 2012. Cesta k ukázkové školní přírodní zahradě. Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání. Brno. 27. ISBN: 978-80-87604-27-4

Lawson, L. J. 2005. City Bountiful: A Century of Community Gardening in America. University of California Press. p. 635. ISBN: 9780520931558

Martinez, M. J. 2010. Power at the Roots: Gentrification, Community Gardens, and the Puerto Ricans of the Lower East Side. Lexington Books. p. 180. ISBN: 9780739146262

Mooney, P. R. 1979. Seeds of the Earth: A Private or Public Resource? Inter Pares for the Canadian Council for International Co-operation and the International Coalition for Development Action. p. 120. ISBN: 978-0969014904

Popov, V. 2011. Food and Environment: The Quest for a Sustainable Future. Wessex Institute of Technology. United Kingdom. p. 256. ISBN: 978-1-84564-554-0

Rasper, M. 2014. Zahrady ve městě. Dauphin. Praha. 184. ISBN: 978-80-7272-562-5

Reid, D. 2005. Tao zdraví, sexu a dlouhého života. PRAGMA. Praha. 463. ISBN 80-7205-209-8

Skořepa, L. 2009. Regionální trh potravin. Jih pro Jednotu, spotřební družstvo České Budějovice. České Budějovice. 196. ISBN: 978-80-86266-18-3

Sokolíčková, Z. 2014. Challenges for trans cultural communication. EL-Press. Lublin. 85. ISBN: 978-8386869-38-1

Sulzberger, R. 2007. Kompost, půda, hnojení: zdravá zahradní půda, výživa rostlin, hnojení. Rebo. Čestlice. 96. ISBN: 978-80-7234-654-7

Šamšulová Hrubanová, D. 2014. Principy formování zeleně jako součásti městského interiéru. Vysoké učení technické. Brno. 32. ISBN: 978-80-214-4997-8šamš

Tracey, D. 2007. Guerrilla Gardening: A Manual festo. New society Publishers. p. 240. ISBN: 978-0865715837

Zapletalová, V. 2007. Summerhouses: the architecture of human dreams and possibilities. ERA. Brno. p. 414. ISBN: 978-80-7366-086-4

7.2. Články v seriálových publikacích

Anon. 1997. Zahrádkářské kolonie v Praze dnes a zahrádky zítra. Výběr Praha. (7). s. 4

Baumová, A. 2011. Moderní fenomén: společné zahrady. Teď i na Chodově. Mladá Fronta Dnes, příloha Praha. 22 (127). s. B5

Brabec, J. 2009. U nás v kolonii. Respekt. 20 (16). s. 22 - 24

Bruchter, M. 2014. Podpora užitečných živočichů. Zahrádkář. (1). s. 36 - 37

Cézová, V. 2013. Pražané, také si už pěstujete vlastní rajčata a bylinky? Pražský deník. 8 (112). s. 1, 3

- Gibas, P., Rozšafná, M. 2013. Zahrádkaření zažívalo boom během světové války a normalizace. Ale láká i dnešní mladé. Pražský deník. 8 (160). s. 10.
- Horák, J. 2012. Kam se ztrácejí zahrádky? Pražský deník. 7 (60). s. 3.
- Jan, T. 2013. Zkoušení odrůd ovocných druhů v průběhu času. Zahrádkář. (7). s. 28 - 29
- Kabátová, B. 2012. Nemáte zahrádku? Nevadí, pěstujte rajčata mezi činžáky. Pražský deník. 7 (85). s. 1-2
- Kabátová, B. 2012. Marihuanu tady nehledejte. Pražský deník. 7 (105). s. 3
- Křivánek, K., Zavadil, B. 2014. Zelenina pro ty, kteří mají málo času. Zahrádkář. (1). s. 24 – 25
- Koula, V. 2014. Nájem pozemků se změnil na pacht. Zahrádkář. (5). s. 18 – 19
- Lankašová, L. 2013 Živoucí fenomén městských a komunitních zahrad. Fakulta architektury ČVUT v Praze. s. 1-10
- red, čtk. 2013. Lepší sousedské vztahy? Ty budou mít na Žižkově. Pražský deník. 8 (82). s. 1
- Mrkvička, M. 2010. Research into the use of biodegradable waste. MendelNet2010. s. 402 – 411
- Mudranicová, M. 2014. Venkov v Praze. Mladá Fronta Dnes, příloha City Dnes. 27 (5). s. 10 - 12
- Rydvalová, J. K., Kolka, P. 2014. Zahrádkové osady. Zahrádkář. (5). s. 18 - 19
- Římanová, R. 2014. Společná mrkev a vlastní jahody. Zahradničit lze i v pytli s hlinou. Mladá Fronta Dnes, příloha Praha. 29 (59). s. B3
- Stejskal, T. 2013. Padesát odstínů zelené. Žižkovské listy. (05-06). s. 10 - 16
- štr. 2014. Pěstovat květiny umožní Zelená zahrada. Pražský deník. 9 (125). s. 2

Veselý, J. 1993. Zelené perly Prahy. Květy. 5 (21). s. 16 - 19

Wolch, J. 1996. Zoopolis. Capitalism Nature Socialism. 7 (2). s. 21 – 47.

7.3. Internetové zdroje

AGRIS, ČTK. Svaz chce letos znovu předložit Sněmovně zahrádkářský zákon [online]. 2015 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z <<http://www.agris.cz/clanek/186942>>

Anon. Betonové truhlíky míří na Žižkov? [online]. 2013 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z <<http://www.regionrevue.cz/betonove-truhliky-miri-na-zizkov.a501.html>>

Bedřichová, E. Životní podmínky domácností se zlepšují [online]. 2014 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z <<http://www.statistikaamy.cz/2014/07/zivotni-podminky-domacnosti-se-zlepsuji/>>

Bendlová, K. Potravinové sbírky budou tradicí [online]. 2014 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z <<http://www.svet-potravin.cz/clanek.aspx?id=4102>>

Berný, A. Betonová koryta se stromy na pražském Žižkově nebudou, rozhodla radnice [online]. 2013 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z <http://praha.idnes.cz/truhliky-se-zeleni-v-praze-3-dpp-/praha-zpravy.aspx?c=A130131_123243_praha-zpravy_ab>

Český statistický úřad. Počet obyvatel v městských částech Prahy [online]. 2015 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=DEM9020PC_MC&vo=null&kapitola_id=370>

Český úřad zeměměřičský a katastrální. Nahlížení do katastru nemovitostí [online]. 2015 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/>>

ETC Group. Who Owns Nature? Corporate Power and the Final Frontier in the Commodification of Life [online]. 2008 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z

<http://www.etcgroup.org/sites/www.etcgroup.org/files/publication/707/01/etc_won_report_final_color.pdf>

Fiala, Z. Potraviny jsou zdarma [online]. 2013 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z <<http://vasevec.parlamentnilisty.cz/vip-blogy/zbynek-fiala-potraviny-jsou-zdarma-1>>
Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. Mapa technického využití území [online]. 2013 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z < <http://www.geoportalpraha.cz/cs/mapove-aplikace#.VSJO-fmsV8E> >

Just, T., Halík, J., Mandáková, V., Šmolíková, M. Háje na Císařském ostrově [online]. 2001 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z < <http://www.csoproja.ecn.cz/PublikaceTK/kapitola6C.htm>>

Kněžourek, M., Šťastný, O. Radotín [online]. 2003 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z < <http://www.radotin.com/index.php?rubrika=5>>

Levitt, T. Revealed: how seed market is controlled by Monsanto, Syngenta, Bayer, Dow & DuPont [online]. 2013 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z < http://www.theecologist.org/News/news_round_up/625294/revealed_how_seed_market_is_controlled_by_monsanto_syngenta_bayer_dow_dupont.html>

Marešová, J. Uprchlíkům se nevyhneme [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z <<http://www.statistikaamy.cz/2015/03/uprchlikum-se-nevyhneme/>>

Michl, P. Obchodní řetězec Intermaché bojuje proti zbytečnému vyhazování potravin. Začal prodávat „ošklivé“ ovoce a zeleninu [online]. 2014 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z <http://www.m-journal.cz/cs/aktuality/obchodni-retezec-intermarche-bojuje-proti-zbytecnemu-vyhazovani-potravin--zagal-prodavat---osklive--ovoce-a-zeleninu__s288x10725.html>

Psotová, H. Generel krajinné zeleně k. ú. Žalkovice. [online]. 2011 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z <<http://www.zalkovice.cz/ou/generel/textova-cast.pdf>>

Rojíček, M. Globalizace zkresluje svět [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z <<http://www.statistikaamy.cz/2015/03/globalizace-zkresluje-svet/>>

Sedlářová, B. Nový projekt nabízí pronájem pole i s farmářem [online]. 2013 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z <http://hobby.idnes.cz/projekt-farmari-z-mesta-pronajem-pole-s-farmarem-fut-/hobby-zahrada.aspx?c=A131121_115240_domaci_bse>

Širmer, P. Vydání městských a venkovských domácností [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z <<http://www.statistikaamy.cz/2014/05/vydani-venkovskych-a-mestskych-domacnosti/>>

Šustová, Š. Jak se měří materiální deprivace [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z <<http://www.statistikaamy.cz/2015/03/jak-se-meri-materialni-deprivace/>>

Tannebergerová, I. Téměř dvě třetiny neziskovek tvoří sdružení [online]. 2015 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z <<http://www.statistikaamy.cz/2015/02/temer-dve-tretiny-neziskovek-tvori-sdruzeni/>>

Útvar rozvoje hl. m. Prahy. Georeport: limity využití území [online]. 2015 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z <<http://wgp.urm.cz/georeport/>>

Veselá, M. Východ Evropy skládkuje, Západ recykluje [online]. 2013 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z <<http://www.statistikaamy.cz/2014/02/vychod-evropy-skladkuje-zapad-recykluje/>>

Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy. eKatalog BPEJ [online]. 2015 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z <<http://bpej.vumop.cz/index.php>>

7.4. Ostatní

Géblová, A. 29. 3. 2015. Životní podmínky. pers. comm.

8. Seznam příloh

8.1. Obrázky

Obr. č. 1.: Nenáročný záhon

Obr. č. 2.: Rodinný záhon

Obr. č. 3.: Labužnický záhon

8.2. Tabulky

Tab. č. 1.: Vývoj počtu žadatelů o mezinárodní ochranu v ČR v letech 2004 až 2014

Tab. č. 2.: Inventarizace stávajících dřevin

Tab. č. 3.: Navrhovaný sortiment komunitní zahrady

8.3. Vizualizace

Vizualizace č. 1.: Ovocný sad

Vizualizace č. 2.: Záhony a ovocné keře

Vizualizace č. 3.: Školní část zahrady

8.4. Mapové přílohy (zvlášť)

Mapa č. 1.: Širší vztahy

Mapa č. 2.: Současný stav

Mapa č. 3.: Půdorysné řešení návrhu

Mapa č. 4.: Zonace

Mapa č. 5.: Osazovací plán